

Karakterer i udskolingen

Erfaringer og perspektiver fra elever og lærere

Karakterer i udskolingen

© 2025 Danmarks Evalueringsinstitut
Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bestilles hos: Danmarks Evalueringsinstitut
www.eva.dk

ISBN

www: 978-87-7182-801-6
Tryk: 978-87-7182-802-3

Design: Essensen

Foto: iStock, Pexels, Unsplash
Trykt hos Stibo Complete A/S

Indhold

INTRODUKTION

Karakterers rolle i folkeskolen er under forandring	02
Sådan har vi gjort	04
Hovedresultater	06
Karakterer i folkeskolen	08
Karakterer i de nordiske lande	09

---

1. KARAKTEROPLÆRING

11

---

2. KARAKTERMILJØ

19

---

3. KARAKTERMOTIVATION

29

---

4. KARAKTERADFÆRD

37

---

5. KARAKTERKRAV

47

OPLÆG TIL DISKUSSION

56

LITTERATUR

58

Karakterers rolle i folkeskolen er under forandring

Karakterer i folkeskolen er aktuelt genstand for en række nye politiske tiltag. Det er derfor relevant at forstå, hvilken betydning karakterer har for eleverne og deres skolehverdag.

Vi ved fra en tidligere undersøgelse fra Danmarks Evalueringsinstitut (EVA), at udskolingen er præget af et stort fokus på karakterer og afsluttende prøver (EVA, 2020b). I 2024 vurderede Rådet for Børns Læring, at udskolingen i for stort omfang er styret af at forbedre eleverne til afgangsprøverne. I rådets beretning lyder det, at der er meget på spil for eleverne, fordi folkeskolen udgør en "stopklods" for videre uddannelse for en betydelig del af eleverne (Rådet for Børns Læring, 2024). At karakterer kan have en negativ betydning for eleverne, fremgår også af EVAs effektundersøgelse af forsøg med karakterfritagelse i 1. g (EVA, 2024). Undersøgelsen viser, at elever, der blev fritaget for karakterer i 1. g og har fået feedback, har større sandsynlighed for at gennemføre gymnasiet.

Men karaktererne spiller en central rolle i såvel grundskolen som de videre uddannelser. Karakterer fungerer i udskolingen som løbende vurderinger af eleverne, og ved skolens afslutning er det karaktergennemsnittet, der afgør, om afgangsprøven er bestået, og hvilke videre uddannelser eleven kan få adgang til. Karakterer fungerer med andre ord, dels som løbende evaluering af elevernes læring, dels som grundlag for udvælgelse til videre uddannelse.

Karakterer er en dybt integreret del af skolens praksis, og litteraturen viser, at karakterers rolle er præget af en dobbelthed. På den ene side kan karakterer motivere og disciplinere eleverne til at yde en ekstra indsats, mens arbejdsindsatsen svækkes, når der ikke gives karakterer (EVA, 2002; 2020b; Katznelson & Louw, 2018). Med karakteren får eleverne en (tilsyneladende) entydig vurdering af deres præstation, og når karakteren udebliver, efterspørger eleverne viden om deres faglige ståsted (EVA, 2020b).

På den anden side udtrykker eleverne, at de ville ønske, at de gik mindre op i deres egne såvel som andres karakterer, fordi fokus på karakterer og prøver giver et øget pres hos eleverne (EVA, 2020b). Elever i udskolingen kan føle sig pressede og usikre i klasseværelset, og det påvirker deres deltagelse i undervisningen. Det kan fx komme til udtryk ved, at de undgår at byde ind eller undlader at stille spørgsmål for ikke at virke uvidende (Børns Vilkår & TrygFonden, 2020). I tråd hermed peger forskere på, at elever, der får karakterer, i højere grad optages af at tilpasse sig det, de tror, læreren ønsker at høre og se. Konsekvensen kan være, at flere elever orienterer sig mere mod deres præstation – altså hvordan de bliver bedømt – frem for deres proces i læringsarbejdet (Dolin, 2020; Katznelson & Louw, 2018; Sivenbring, 2016; Chamberlin et al., 2023; Kvale, 1980).

Denne dobbelthed i karakterers betydning for undervisningen har givet anledning til kritik. For selvom karakterer i princippet udgør en evaluering af elevernes faglige præstation og dermed er et mål af læring, bliver de i praksis også et mål for læring. I Spillet om karakterer i gymnasiet rettede Steinar Kvale en kritik, som stadig forekommer relevant, nemlig at karakterer fremmer en adfærd og et engagement, der retter sig mod præstation og står i modstrid med den adfærd, som formelt efterstræbes i folkeskoleloven, blandt andet selvstændighed, samarbejdsevner og kreativitet (1980). Denne modsætning kan også i dag findes mellem på den ene side en præstationsorienteret udskoling og på den anden side folkeskolens formål om at fremme elevernes alsidige udvikling og give dem lyst til at lære (BUVM, 2006).

Karakterer i folkeskolen er aktuelt genstand for en række nye tiltag. Med aftalen om folkeskolens kvalitetsprogram bliver det muligt for skoler at give karakterer på 6. og 7. klassetrin. Samtidig er det besluttet at reducere antallet af prøver fra otte til seks (BUVM, 2024a). Derudover har Børne- og Undervisningsministeriet igangsat et forsøgsprogram, der skal give skoler mulighed for at afprøve nye og mere praktisk orienterede prøveformer og alternativer til den sædvanlige bedømmelsespraksis i form af karakterfrihed eller en supplerende karakter for elevernes arbejdsindsats (BUVM, 2023). Endelig er der, på ungdomsuddannelsesområdet, indgået aftale om, at det skal være muligt at undlade at give standpunktskarakterer i 1. g på HHX (HTX) og STX i de ikke-afsluttende fag, såfremt der til gengæld gives systematisk feedback (BUVM, 2025a).

Den integrerede rolle, karakterer spiller i skolen, er med andre ord under forandring. Det er derfor aktuelt at forstå, hvilken betydning karakterer har for eleverne og deres skolehverdag.

Meget af den viden, der findes om karakterers betydning, stammer fra ungdomsuddannelsesområdet, mens viden om karakterers betydning for eleverne i udskoling er mere begrænset. Denne undersøgelse giver indblik i udskolingselevs erfaringer med karakterer og læreres overvejelser om samme. Undersøgelsen sætter især fokus på udskolingselevens perspektiver på karakterer, og hvordan karakterer relaterer sig til elevernes trivsel, motivation og deltagelse i undervisningen. Undersøgelsen inddrager også lærernes perspektiver på, hvad karakterer betyder for elevernes trivsel, motivation og deltagelse i undervisningen i udskoling.

Sådan har vi gjort

Som første led i undersøgelsen er der gennemført et desk study med henblik på at opsamle viden på området. Dernæst er gennemført en dataindsamling, hvor der sideløbende er indsamlet kvantitative og kvalitative data.

Den kvantitative dataindsamling er gennemført som en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af folkeskoleelever i 7. klasse og 9. klasse. Data fra undersøgelsen er koblet til registerdata med det formål at undersøge, om elevernes besvarelser varierer alt efter deres køn, faglige niveau og familiebaggrund. Der er indsamlet besvarelser fra 1.985 elever og opnået en svarprocent på 51. Datagrundlaget vurderes at være repræsentativt på målbare forhold som blandt andet geografi og skolens størrelse og socioøkonomiske reference.

Alle kvantitative data i rapporten stammer fra spørgeskemaundersøgelsen. Læs mere om besvarelserne i *Tabelbilag til Karakterer i udskoling*.

Den kvalitative dataindsamling er gennemført som besøg på syv skoler, hvor der i 7. og 9. klasser er gennemført:

- Observation af undervisning i 11 klasser (seks 7. klasser og fem 9. klasser)
- Indledende og opfølgende interview med 11 lærere
- Gruppeinterview med i alt 57 elever.

Under besøget er der observeret en-to lektioner. Observationerne udgør ikke en selvstændig datakilde, men er anvendt som afsæt for de efterfølgende interview med elever og lærere, som dels handler om den konkrete undervisning, dels om generelle perspektiver på og erfaringer med karakterer.

Alle navne, der indgår i rapporten, er anonymiseret. Dataindsamlingen blev gennemført i perioden april-maj 2024. Tre eksperter har været inddraget til at kvalificere de analytiske fund fra undersøgelsen og supplere den udvalgte litteratur.

Læs mere om design og metode i *Metodebilag til Karakterer i udskoling*.

Metodiske overvejelser om afdækning af elevers perspektiver på karakterer

Med de kvalitative metoder har vi haft et ønske om at belyse forskellige elevers erfaringer med karakterer. I interview har vi kun talt med de elever, som har takket ja til at medvirke og dele deres erfaringer med karakterer. Det indebærer en selektion, og de elever, som har det sværest med karakterer, har måske ikke ønsket at medvirke. For at supplere de kvalitative data besluttede vi derfor at have et åbent svarfelt i spørgeskemaet, hvor eleverne anonymt kunne dele pointer.

”Har du andre tanker om at få feedback eller karakterer i skolen (noget, vi ikke har spurgt om)?”

Besvarelserne viser, at vi her har fået nogle af de mere kritiske perspektiver frem. Her gælder dog det forbehold, at det kan være nemt at være generelt kritisk, når man sidder anonymt ved et tastatur, og vi har derfor udvalgt de besvarelser, som peger på konkrete erfaringer med karakterer og bedømmelser i udskoling.

Fokus og afgrænsning

Undersøgelsen omfatter elever og lærere fra folkeskolens udskoling på hhv. 7. og 9. klassetrin. Denne afgrænsning er dels foretaget for at kunne undersøge overgangen til karakterer i starten af udskoling, dels for at kunne undersøge karakterers betydning i slutningen af udskoling, hvor de afsluttende prøver nærmer sig.

Undersøgelsen handler om karakterers betydning i bred forstand og berører elevernes erfaringer med både standpunktskarakterer og de karakterer, de løbende får for deres skolearbejde, samt deres perspektiver på de kommende afsluttende karakterer (i form af de sidste standpunktskarakterer og de prøvekarakterer, som fremgår af beviset for folkeskolens afgangseksamen).

Den kvantitative dataindsamling er gennemført som en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af folkeskoleelever i 7. og 9. klasse

Der er indsamlet besvarelser fra

1.985

ELEVER

Der er opnået en svarprocent på

51 %

Den kvalitative dataindsamling er gennemført som besøg på syv skoler, hvor der i 7. og 9. klasser er gennemført:

Observation af undervisning i

11

KLASSER

Indledende og opfølgende interview med

11

LÆRERE

Gruppe-interview med

57

ELEVER

Undersøgelsens formål

Formålet med undersøgelsen er at bidrage med et vidensgrundlag, der kan give anledning til at overveje og diskutere karakterers rolle i udskolingen. Undersøgelsen giver indblik i udskolingselevers erfaringer med karakterer og læreres overvejelser om samme.

Herunder: Hvilken betydning har karakterer for elever og for deres deltagelse, motivation og trivsel i skolen? Hvad betyder karakterer for elevers indbyrdes relationer og for klassefællesskabet? Hvilke overvejelser gør lærerne sig om karakterers betydning?

Hovedresultater

Elever og lærere har forskellige perspektiver på karakterer. Men for begge parter gælder, at perspektiverne er præget af dilemmaer. Selvom de er en del af den samme praksis omkring karaktergivning, møder de forskellige udfordringer og har forskellige måder at håndtere dem på.

Det overordnede dilemma for eleverne er, at de på den ene side har et udbredt ønske om at få karakterer – og særligt de gode karakterer, som både giver en entydig vurdering af deres faglige niveau, anerkender deres indsats og åbner døre for ungdomsuddannelser. På den anden side oplever eleverne, at karakterer synliggør et fagligt hierarki i klassen, der giver anledning til sammenligning og konkurrence, ligesom karakterer kan betyde, at eleverne bliver mere optagede af at opnå en god karakter end af at lære. Det betyder, at karakterer både er dragende og eftertragtede, men samtidig kan betyde, at eleverne fokuserer mere på præstation og sammenligning og mindre på læring.

For lærerne er det overordnede dilemma, at de på den ene side ønsker at nedtone betydningen af karakterer. Både for at mindske presset på eleverne og for at rette fokus mod læring og faglig nysgerrighed frem for præstation og bedømmelse. Men på den anden side er karakterer et vilkår i udkolingen, og lærerne erkender, at karakterer spiller en rolle for elevernes motivation og disciplin for skolearbejdet, hvilket også nogle gange anvendes konkret i arbejdet med at motivere eleverne.

Det kan være udfordrende, når læreres og elevers forskellige bestræbelser og strategier mødes. For eksempel kan det være svært for eleverne, når lærerne nedtoner betydningen af karakterer, mens eleverne ønsker sig gode karakterer og fremtidsmuligheder. For lærerne kan det udfordre, når eleverne bliver strategiske i deres deltagelse i undervisningen for at få gode karakterer, mens de ønsker, at eleverne engagerer sig i det faglige stof. Det er med andre ord et krævende arbejde at få strategierne til at mødes i en samstemt karakterpraksis. I denne rapport udfolder vi den rolle, som karakterer spiller for lærere og elever i udkolingen, og vi lægger op til overvejelse og diskussion af karakterers rolle i udkolingen.

Resultaterne af undersøgelsen bekræfter meget af den viden, vi har fra forskning og tidligere undersøgelser om karakterer (som især stammer fra ungdomsuddannelsesområdet) og bidrager med nye nuancer på, hvilken rolle karakterer spiller aktuelt i udkolingen. Vi præsenterer undersøgelsens resultater i fem kapitler:

1 KARAKTEROPLÆRING

Introduktionen til karakterer i udkolingen er præget af modsætninger. På den ene side er det et udbredt ønske blandt eleverne at få karakterer. Allerede i 7. klasse har **54 %** af eleverne prøvet at få karakterer. Når vi spørger eleverne, om de foretrækker at få både feedback og karakterer eller kun en af delene, angiver i alt **83 %** af eleverne, at de foretrækker at få karakterer (med eller uden feedback), mens kun **17 %** foretrækker at få feedback uden en karakter. Karaktererne er altså dragende for eleverne, og i 9. klasse er **59 %** af eleverne enige i, at når man får skriftlig eller mundtlig feedback uden en karakter, kan det være svært at kende sit faglige niveau. På den anden side fortæller eleverne, at der med karakterer er udsigt til, at skolen bliver mere seriøs og hård. Lærerne gør sig en række overvejelser om, hvordan de kan give eleverne en passende forståelse af karakterer, hvor de blandt andet nedtoner karakterers betydning for at imødegå elevernes fokus på karakterer.

2 KARAKTERMILJØ

Karakterer påvirker relationerne mellem eleverne og til læreren, ligesom relationerne præger karakterernes betydning. Det er vigtigt for eleverne at få gode karakterer. **75 %** er enige i, at det betyder meget for dem at få gode karakterer, mens kun **5 %** er uenige. Derfor er eleverne også optagede af, hvilke karakterer andre i klassen får, og hvordan de klarer sig i forhold til dem. Det er en af grundene til, at karakterer bliver talt om, sammenlignet og forhandlet. Lærerne i undersøgelsen

gør sig overvejelser om, hvordan de kan skabe et trygt karaktermiljø præget af:

- en positiv og tillidsfuld relation mellem lærer og elev,
- en anerkendende og støttende tilgang til karakterer og til faglig udvikling og
- et respektfuldt fællesskab med plads til alle.

3 KARAKTERMOTIVATION

Når karakterer bliver en del af skolelivet, påvirker det elevernes engagement og motivation for skolearbejdet. Vi nuancerer den gængse forståelse af motivationsforskudning (som indebærer, at elever, der får karakterer, i højere grad motiveres af præstation end af mestring) ved at vise, hvordan elever motiveres forskelligt af karakterer. Særligt når eleverne lykkes med at få høje karakterer eller forbedre deres karakterer, kan det motivere eleverne i deres skolearbejde, mens manglende positiv udvikling i karakterer eller nederlag kan demotivere. Lærerne bestræber sig på at tilpasse deres strategier til eleverne, og det er en krævende opgave at lykkes med dette.

Et survey-eksperiment viser, at elever i 9. klasse angiver en signifikant højere motivation for at gå i gang med den næste aflevering, når de får en højere karakter, end de forventede, i deres seneste afleveringsopgave. Effekten svarer til, at eleverne angiver, at de vil være 17-20 procentpoint mere motiverede for at påbegynde næste opgave, end hvis de fik en lavere karakter end forventet.

4 KARAKTERADFÆRD

Når eleverne modtager karakterer, kan det få betydning for deres deltagelse i undervisningen. Undersøgelsen peger især på to måder, deltagelsen forandres. For det første er der elever, som målretter deres deltagelse i undervisningen efter, hvad de tror, læreren gerne vil have. Elevernes deltagelse i undervisningen bliver på den måde strategisk og karakterorienteret. **64 %** af eleverne er enige i, at når man får karakterer, kan man blive mere fokuseret på karakteren end på det, man skal lære. For det andet kan elever i forsøget på at

fremstå dygtige blive påpasselige med ikke at lave fejl. **65 %** af eleverne i undersøgelsen er enige i, at man bliver mere bange for at lave fejl eller svare forkert, når man får karakterer. Lærerne peger, i tråd med eleverne, på, at elevernes fokus ofte er rettet mod karaktererne frem for deres interesse og lyst til at lære noget. Dette giver anledning til en række overvejelser fra lærerne om, hvordan de taler om karakterer. Samtidig ønsker lærerne at klæde eleverne godt på og hjælper derfor gerne eleverne med strategier og faglige kneb til fx at få højere karakterer ved prøverne.

5 KARAKTERKRAV

Karakterer udgør et pejlemærke for, om eleverne oplever sig på rette vej – i forhold til deres faglige udvikling i et givent fag, men også i forhold til, om de lever op til kravene for at komme videre på en ungdomsuddannelse. Over halvdelen af eleverne i 9. klasse (**57 %**) er enige i, at man kan føle sig presset af at gå i skole, når man får karakterer. Både elever og lærere fortæller, at karakterkravet kan være en årsag til presset, fordi karakterer udgør en adgangsbillet til videre uddannelse. Men presset kan også komme fra forventninger til egen præstation eller forestillinger om eksamen og prøver.

Dette placerer lærerne i en række dilemmaer som bedømmere. På den ene side ønsker de at klæde eleverne godt på til at kunne leve op til de karakterkrav, der stilles, mens de på den anden side ikke ønsker at tillægge karakterer for stor betydning.

Kapitlernes overskrifter og undersøgelsens begrebsapparat er inspireret af Steinar Kvale. I *Spillet om karakterer i gymnasiet* argumenterer Kvale for, at karakterer ikke blot er et mål af læring, men et mål for læring og derfor virker tilbage på arbejdsmiljøet på en måde, hvor *skolearbejdet* bliver til *karakterarbejde* (1980). Denne måde at belyse karakterers betydning for forskellige forhold i skolen afspejles i kapitlernes titler.

FAKTA OM

Karakterer i folkeskolen

Foruden de obligatoriske standpunktskarakterer for 8., 9. og 10. klassetrin stilles der formelt set ikke krav til en bestemt praksis for karaktergivning i udskolingen. Det betyder, at det er op til skolerne, og i vid udstrækning lærerne, selv at vurdere og bestemme, hvorvidt, hvordan og hvor ofte karakterer gives til eleverne i undervisningen.

Standpunktskarakterer i udskolingen

Standpunktskarakterer skal gives mindst to gange om året i 8., 9. og 10. klasse i alle fag, hvor der afholdes prøve. Den sidste standpunktskarakter overføres til det bevis, eleverne får, når de forlader folkeskolen. Foruden standpunktskarakterer skal der gives karakterer ved folkeskolens afsluttende prøver. Fra skoleåret 2025/26 vil det blive muligt at give karakterer på 6. og 7. klassetrin efter godkendelse af henholdsvis skolebestyrelse og skoleledelse. Der skal fortsat gives standpunktskarakter i skriftlig engelsk, skriftlig tysk/fransk, idræt, biologi, geografi og fysik/kemi, selvom der ikke længere er udtræksprøver i disse fag (BUVM, 2025b).

Kriterier for standpunktskarakterer

Standpunktskarakterer er udtryk for elevernes faglige niveau på det tidspunkt, karaktererne gives. Standpunktet fastsættes i forhold til de faglige mål, som gælder for faget (BUVM, 2025d). Det betyder, at standpunktskarakterer gives ud fra lærerens vurdering af, i hvor høj grad eleven opfylder fagets kompetencemål inden for de bindende færdigheds- og vidensområder i faget. Elevens arbejdsindsats eller opførelse i klassefællesskabet indgår som udgangspunkt ikke i grundlaget for karaktergivningen. Hvis faget har mål, der omfatter disse evner, indgår de i karaktergivningen.

Afgangseksamen og overgang til ungdomsuddannelse

For at bestå folkeskolens afgangseksamen skal eleven opnå et gennemsnit på 2,0 i de obligatoriske prøver (BUVM, 2024b). Fra skoleåret 2025/26 reduceres antallet af prøver fra otte til seks, mens antallet af udtræks-

prøver reduceres fra to til en, og puljen, der trækkes fra, reduceres fra 11 til seks. De seks afgangsprøver består af fire mundtlige og to skriftlige (BUVM, 2025b). Ved de mundtlige prøver bedømmes eleverne af en faglærer og en censor, mens de skriftlige prøver alene bedømmes af en censor.

En bestået afgangseksamen er et adgangskrav til både gymnasiale uddannelser og erhvervsuddannelser. Adgangskrav til STX og HTX (HHX) vil fra skoleåret 2030/31 ændres fra de nuværende 5,0 til 6,0 i karaktergennemsnit i både de afsluttende standpunktskarakterer og i de lovbundne prøver fra folkeskolens afgangseksamen (eller 7,0 i prøverne) (BUVM, 2025c). Kravet for optagelse på den nye praktiske gymnasieuddannelse EPX vil være et gennemsnit på 2,0. Det samme gennemsnit vil også fortsat give adgang til EUD (BUVM, 2025a).

KORT OM

Karakterer i de nordiske lande

Ser vi ud over Danmark til vores nordiske naboer, ser vi, at Danmark er det land i Norden, hvor eleverne får flest eksamenskarakterer og har flest afsluttende prøver. De afsluttende karakterer har også større betydning for videre uddannelse i Danmark end i flere af de øvrige nordiske lande. Vi er til gengæld ikke tidligere i gang med karaktergivning i form af standpunktskarakterer end de fleste andre nordiske lande.

Afslutning af grundskolen

Kun i Danmark og Norge afsluttes grundskolen med eksamener. I Norge skal eleverne aflægge to prøver: en skriftlig prøve, som er fælles for alle elever i landet, og en mundtlig (eller praktisk-mundtlig), som udarbejdes lokalt på skolen. Den centrale og fælles prøve vurderes af to eksterne censorer, mens den lokale prøve vurderes af to censorer, hvoraf mindst en er ekstern. I de øvrige fag bliver standpunktskarakteren overført til afgangsbetiset. I Sverige, Finland og Island gives alle karakterer af faglærere, og der afholdes ikke afsluttende eksamener. Hvor der i Danmark er politisk fokus på, at reducere antallet af prøver, for at mindske presset på eleverne, er der i Sverige politisk fokus på, at den decentrale karaktergivning kan føre til en uens karaktergivning på nationalt plan (Statens Offentlige Utredninger 2025).

Standpunktskarakterer

I Norge får eleverne karakterer i 8., 9. og 10. klasse, mens de i 1.-7. vurderes uden karakterer. I grundskolens sidste tre år skal der gives en terminskarakter midt på skoleåret og en standpunktskarakter, når faget afsluttes (Forskrift til opplæringslova, 2006). I Sverige skal elever i grundskolen have karakterer fra 6. klasse, og den enkelte skole kan desuden vælge at give karakterer allerede fra 4. klasse. I Finland er det først obligatorisk at give karakterer fra og med 8. klasse, mens det er valgfrit for de tidligere trin. I Island er det kun obligatorisk at give karakterer i 10. klasse.

Overgang til ungdomsuddannelse

I Norge har alle ret til at komme ind på en ungdomsuddannelse efter fuldført grundskole (uanset om de har bestået alle fag eller ej). Eleverne kan selv vælge, hvilken ungdomsuddannelse de vil søge ind på, og de kan overordnet vælge mellem et studieforberedende eller erhvervsfagligt program. Karakterer fra grundskolen har dog betydning for, hvilken uddannelsesretning eleven kan optages på. I Sverige har alle, som har fuldført grundskolen, ret til at komme ind på en ungdomsuddannelse. Eleverne kan søge ind på en erhvervsfaglig eller studieforberedende retning. Antallet af fag, der skal være bestået, er forskelligt alt efter, hvilken retning eleven søger og der kan desuden være krav til karakterer afhængigt af antal ansøgere til en specifik uddannelse. Elever, som ikke opfylder optagelseskravene, tilbydes et introduktionsprogram. I Finland kræver det, at eleven består alle såkaldte kernefag i grundskolen for at kunne gå videre til en ungdomsuddannelse. Eleven modtager da et afgangsbetis, som er påført de karakterer, lærerne har givet. De elever, som ikke består grundskolen, kan tage et tiende skoleår. I Island har alle, der har gennemført grundskolen, ret til at blive optaget på en ungdomsuddannelse, uanset om de har bestået alle fag eller ej. De enkelte ungdomsuddannelser kan dog stille krav for optagelse (herunder karakterkrav).

Læs mere om karakterer i de nordiske lande her: Hovdhaugen, E., Flobakk-Sitter, F., Wollscheid, S., Fossum, L.W. & Korseberg, L. (2022). Kartlegging av nordisk forskning på eksamen. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)

1. KARAKTEROPLÆRING

Elevernes møde med karakterer i udskolingen er præget af både forventninger om noget nyt og spændende og en udsigt til, at skolen bliver mere seriøs og hård. Lærerne gør sig overvejelser om, hvordan de kan give eleverne en passende oplæring i karakterers betydning.

Elever i 9. klasse

ESBEN: Altså, da man fik feedback, der var det sådan, det har man prøvet, det kender man. Men så lige pludselig, da man så skulle til at få karakterer, så var det nærmest sådan en skræmmende, spændende, ny ting.

JASMIN: Jeg kan huske, at i starten var jeg sådan meget nervøs, for det var sådan, som han sagde, det var meget nyt. Og så da man så fik det anden gang og tredje gang, så blev man mere vant til det.

IDA: Jeg synes, det var virkelig hårdt til at starte med, faktisk. Altså, at du skal vurderes med et tal, det synes jeg var lidt mærkeligt. Jo flere du fik, jo mere forstod du, hvor du lå, og hvad de forskellige tal ligesom var i niveauer. Men i starten var det lidt mærkeligt.

Bedømmelse og evaluering er en del af skolelivet for elever gennem hele deres skolegang. Men når eleverne starter i udskoling, begynder de at stifte bekendtskab med karakterer som bedømmelse af deres skolearbejde. I dette kapitel kaster vi lys på overgangen til karakterer, hvor eleverne gør sig deres første erfaringer med at få karakterer og bliver oplært af deres lærere i betydningen af karakterer.

Karakterer er nye og spændende, men også "hårde"

Udsigten til at få karakterer i udskoling er præget af modsætninger. Interview med lærere og elever peger på, at eleverne i starten af udskoling er både forventningsfulde og nervøse for at skulle modtage karakterer. I tråd med den indledende dialog forklarer eleverne på tværs af interviewene, at de ser frem til at få karakterer, fordi det er spændende og nyt, og de giver udtryk for en forventning om, at karakterer vil give dem bedre indblik i deres faglige ståsted – de forventer, at de med karakterer vil "vide, hvor de ligger", som en elev formulerer det. Samtidig træder et andet perspektiv frem i materialet, som handler om en bekymring for dels at præstere godt nok, dels at blive sammenlignet med andre.

I mødet med karakterer fortæller eleverne, at de skal vænne sig til, at en bedømmelse ikke længere består udelukkende af feedback, men nu også af et tal. Et tal, som altså umiddelbart lover afklaring og indblik i, hvor man ligger fagligt. Men med et tal på en skala bliver der også åbnet for et mere tydeligt hierarki:

¶¶ I starten glædede man sig, for man tænkte, det var sjovt. Men man fandt hurtigt ud af, at det handler meget om konkurrence. Man synes jo sely, det er fedt at få karakter, men det er ikke fedt at sammenligne sig med andre. Det kan man godt blive ked af. Hvorfor er jeg ikke så god som hende eller ham?

ELEV I 9. KLASSE

På tværs af interviewene med elever fra 7. klasse giver eleverne udtryk for, at det netop er de dårlige karakterer, de frygter: De synes, det bliver spændende at få karakterer, "så længe jeg bare ikke dumper", siger én, mens en anden gruppe elever er enige om, at de glæder sig til at få karakterer, "i hvert fald hvis karakteren er over fire". Et skriftligt svar fra en elev i 7. klasse illustrerer en dobbelt bekymring om reaktionen på en karakter og evnen til at håndtere denne følelsesmæssige reaktion:

Jeg får ikke rigtig karakterer i skolen endnu, men skal have min første om ikke så længe. Jeg er lidt nervøs, fordi jeg ikke altid er så god til at håndtere, hvis jeg får meget mindre, end jeg havde forventet eller håbet på. Men jeg kommer til at gøre mit bedste, fordi så kan jeg trøste mig med, at jeg gjorde det så godt, jeg kunne.

ELEV I 7. KLASSE (SKRIFTLIG BESVARELSE)

Interviewene afspejler, at karakterer er en så integreret del af skolens praksis, at de betragtes som en naturlig og nødvendig del af det at gå i skole. En elev i 7. klasse forklarer:

¶¶ Der er jo ingen, der rigtigt har lyst til at få karakter [...] Altså, du har jo ikke lyst til at have en dårlig karakter. [...] Men det er jo sådan noget, man bliver nødt til, fordi man er vant til at få karakter.

ELEV I 7. KLASSE

Som eleven her siger, er det svært at forestille sig en skole uden karakterer, men det bliver også tydeligt, at der er meget på spil fra et elevperspektiv. Vores analyse peger på, at når først eleverne har kendskab til karaktererne, så er karaktererne dragende – med deres løfte om objektivitet og håb om anerkendelse af præstation.

Karakteren giver eleverne et nyt indblik i fagligt ståsted

Eleverne har mødt forskellige former for bedømmelse gennem hele deres skolegang. I interview fortæller de, at de tidligere har fået mundtlig og skriftlig feedback og nogle gange smileys eller stjerner. Derudover har de fået testresultater på fx en procentskala, og i starten af udskolingens gør de sig erfaringer med at få de første karakterer, fx når en testskala oversættes til karakter-skalaen. I interviewene beskriver eleverne karaktererne som en mere målbar viden om deres faglige niveau. De forklarer, at karakteren giver et mere entydigt billede af, hvor de ligger på en skala. Af besvarelserne i spørgeskemaundersøgelsen ser vi, at elever i 9. klasse i højere grad end elever i 7. klasse mener, det er svært at kende sit faglige niveau uden at få en karakter.

54 %

af elever i 7. klasse har prøvet at få karakterer. Blandt de elever, som får karakterer i 7. klasse, svarer i alt 41 %, at de får karakter enten hver uge (8 %) eller hver måned (33 %).

NOTE: Spørgsmålene er kun stillet til elever i 7. klasse. Elever blev spurgt: "Har du prøvet at få karakterer? Fx for en opgave, en præsentation eller en aflevering" og kunne svare: ja, nej, ved ikke. "Hvor ofte har du fået karakterer i 7. klasse? Vælg det svar, der passer bedst." med svarmulighederne: Hver uge, Hver måned, Mindre end hver måned.
N=1.195

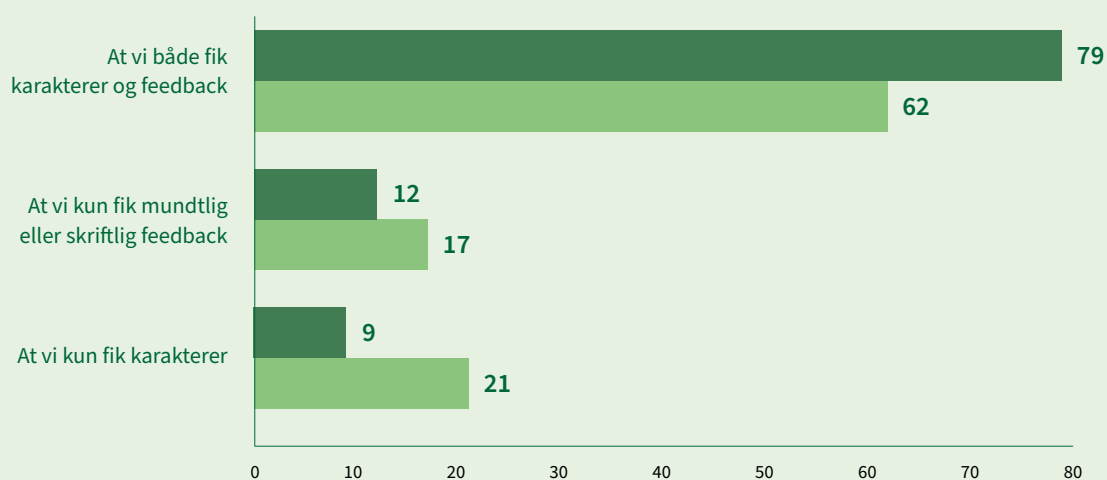
Eleverne vil gerne have karakterer allerede i 7. klasse

En stor del af eleverne vil gerne have karakterer for deres skolearbejde. Det gælder allerede i starten af udskolingens. Hvis eleverne selv kunne vælge, ville flere elever i 7. klasse (21 %) foretrække kun at få karakterer end elever i 9. klasse (9 %). Det skyldes måske, at de endnu ikke har så mange erfaringer med karakterer og først senere oplever, at de gerne vil have en forklaring og feedback på deres præstation. Besvarelserne viser, at der blandt eleverne i 9. klasse er et

udbredt ønske om at få feedback sammen med karakteren, hvor 79 % angiver, at de foretrækker denne mulighed. Ønsket om at få karakterer er dog samlet set størst i 9. klasse. Her angiver i alt 88 %, at de enten foretrækker karakterer og feedback (79 %) eller kun karakterer (9 %). Blandt eleverne i 7. klasse er det lidt færre (83 %), der i alt ønsker sig karakterer: 62 % foretrækker karakterer og feedback, mens kun 21 % foretrækker karakterer.

Hvis jeg selv kunne vælge, ville jeg foretrække ...

■ 9. klasse ■ 7. klasse

NOTE: Eleverne kunne kun vælge én af svarkategorierne. (n=1.960)

I takt med at eleverne gør sig erfaringer og oplæres i karakterer, ser de dem altså også som nødvendige for at kende deres faglige niveau. Hvor den skriftlige feedback med sin blanding af rettelser, ros og forslag til forbedring kan tolkes af eleven, placerer karakteren præstationen mere entydigt på en skala.

”Jeg synes det er fint nok, det der med at få karakterer [...], fordi jeg synes nogle gange, det er svært, når man får noget skriftligt [feedback] at se, hvor man ligger. Fordi så kan man godt tolke lidt – på en anden måde, end når man får karakter og ved: Du ligger dér.

ELEV I 9. KLASSE

Ifølge lærerne ved de fleste elever allerede, hvor de ligger fagligt, inden de begynder at få karakterer. Samtidig kan de dog blive overraskede over de karakterer, de får i konkrete opgaver. I interviewene forklarer eleverne, at karakterer er mere ”hårde” end den feedback, de ellers har været vant til. Med karakterer bliver præstationer transformeret til tal, som gør det muligt at måle sig selv, sit faglige niveau og udvikling. En elev forklarer, at karakterer i 9. klasse var et ”wakeupcall”, der fik ham til at koncentrere sig mere om sin indsats i fagene:

Hvis jeg ikke havde fået karakter – hvis jeg ikke havde fået det der 02 i dansk, så havde jeg ... Da der står 02, er jeg fuldstændig i chok. Jeg troede, at jeg lå til et 7- eller 10-tal, fordi det havde jeg fået året inden. Så hvis jeg ikke har fået en karakter ... så havde jeg troet, at jeg klarer det fint i dansk. Det gør jeg ikke.

ELEV I 9. KLASSE

Samtidig med at eleverne peger på, at karakteren giver dem indblik i deres faglige ståsted, er den også med til at give et mere smalt syn på præstationen i form af det målbare tal.

Eleverne oplæres i karakterer

Elevernes møde med den nye bedømmelsesform i udskolingens sker dels gennem konkrete erfaringer, eleverne gør sig med at modtage karakterer. Dels gennem lærernes forklaringer om, hvad karakterer er, og hvad de betyder. Når eleverne kommer i udskolingens, forklarer lærerne i undersøgelsen, at de lærer eleverne, hvad skalaens forskellige trin betyder. En lærer forklarer:

”Jeg ved ikke, om det er sådan i resten af Danmark, men 7 er ikke godt. 7 er dårligt i elevernes optik. Og det synes vi jo på ingen måde, det er. Altså, vi starter faktisk, når vi begynder at give karakter i 8. med at gennemgå, hvad er et 4-tal, hvad er et 7-tal, hvad er et 10-tal og hvad er et 12? [...]

UDSKOLINGSLÆRER

Læreren her fremhæver, at eleverne har høje forventninger til deres karakterer, og det er et perspektiv, der går igen i interviewene med lærerne. Det er forskelligt, hvordan lærerne håndterer elevernes forventninger om at få høje karakterer. Her fremhæver vi tre eksempler i lærernes fortællinger.

→ **Skalaen tilpasses, så eleverne får en lidt højere karakter.** Der er lærere, som vælger at give eleverne en højere karakter, hvis de ligger tæt på – det kan handle om at give eleverne selvtillid og mod på skolearbejdet, forklarer lærere i interview. En lærer kalder det en ”pædagogisk motivationskarakter” – og tilføjer, at det kan virke for nogle elever, men ikke alle.

→ **Undgår at give høje karakterer.** En anden tilgang er at holde igen med de høje karakterer for at undgå at lægge pres på eleverne og for, at de kan se, at de kan udvikle sig. En lærer forklarer i tråd hermed, at hun i starten undgår at bruge den helt høje eller lave ende af skalaen.

→ **Giver kun karakterer for præstationer, der afspejler elevens niveau.** Et tredje eksempel er lærere, som kun giver karakterer, når de reelt afspejler elevernes formåen. Det betyder fx, at eleverne ikke får karakterer, hvis de har haft et opgavesæt i matematik med hjem og fået hjælp af forældre og derfor kan aflevere en fejlfri opgave.

Lærerne gør sig overvejelser om elevernes møde med karakterer

Lærerne i undersøgelsen giver udtryk for, at karakterer fylder meget for eleverne. De fortæller, at eleverne efterspørger at få karakterer allerede i starten af udskolingens (helt i tråd med elevernes besvarelser). Samtidig er det et gennemgående perspektiv blandt lærerne, at de ønsker at nedtone det fokus, der er på karakterer blandt eleverne.

”Generelt giver vi ikke særlig mange karakterer, altså vi giver det kun, når vi skal, for at undgå det der fokus på karakterer. Det, synes de, er skide irriterende faktisk, eleverne, for de vil bare gerne have det der tal. Og samtidig, når de så får det, så synes de, at det er vildt irriterende, at de ikke bare får 10 og 12, fordi de synes jo, at de ligger der – de har slet ikke noget forhold til, hvad det kræver at få et 12-tal og et 10-tal. Selvom man forklarer det, så synes de, at de har lidt svært ved måske at se deres eget niveau, sådan helt præcist – også fordi 7’eren spænder meget bredt. Så jeg giver jo mere sådan bare feedback på de krav, der har været stillet til en opgave, skriftligt eller mundtligt, men de synes, det er irriterende, de vil bare gerne have et tal.

UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne forklarer, at de gør sig en række overvejelser om, hvordan de introducerer eleverne til karakterer, så de får en passende forståelse af dem. Især tre overvejelser om, hvordan karakteren kan sættes ind i en passende forståelsesramme, går igen i interviewene:

1. **Karakterer er kun én blandt flere bedømmelsesformer**
2. **Den faglige udvikling er vigtigere end karakteren**
3. **Karakterer måler ikke alt.**

1 Karakterer er kun én blandt flere bedømmelsesformer

Lærerne giver udtryk for, at de holder igen med at give karakterer; at de venter så længe som muligt og giver så få karakterer som muligt. I praksis kan der alligevel være grunde til, at lærerne giver flere karakterer, end hvad de er bundet til – fx med det formål, at eleverne langsomt vænner sig til, hvad det indebærer at få karakterer, eller med det formål at give dem et pejlemærke, fx mellem to standpunktskarakterer. Når karakterer bliver introduceret for eleverne, er lærerne optagede af, at karakteren ikke skal stå alene. Det imødekommer de ved at ledsage den med mundtlig eller skriftlig feedback, når det er muligt.

59 %

af elever i 9. klasse er helt eller nærmest enige i, at når man får skriftlig eller mundtlig feedback uden en karakter, kan det være svært at kende sit faglige niveau. Det gælder kun 42 % af eleverne i 7. klasse.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: ”Er du enig eller uenig i følgende udsagn om feedback?: Når man får skriftlig eller mundtlig feedback uden en karakter, kan det være svært at kende sit faglige niveau.” og kunne svare: Helt enig, Nærmest enig, Hverken enig eller uenig, Nærmest uenig, Helt uenig.
N=1.960

2 Den faglige udvikling er vigtigere end karakteren

Når karakterer bliver en del af skolelivet, bliver det mere tydeligt, hvor eleverne ligger i forhold til hinanden – og at nogle elever, til trods for en god indsats, ikke kommer helt i top. Det forklarer lærerne i interview. De gør det derfor også klart for eleverne, at det er den faglige udvikling, der er afgørende.

”Jeg bruger ekstremt meget af tiden på at fortælle dem om, hvor lidt den karakter, de får i det øjeblik, betyder, uanset om det er 12 eller 00 [...], så vil jeg hellere snakke om den arbejdsindsats, der ligger bagved.

UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne peger på, at en elev godt kan udvikle sig meget fagligt i løbet af 8. og 9. klasse, selvom det ikke nødvendigvis afspejles i en højere karakter, fordi det faglige niveau også stiger i løbet af udskolingens sidste år.

3 Karakterer måler ikke alt

Lærerne er optagede af at forklare eleverne, hvad karakteren kan fortælle noget om, men også, hvad den ikke fortæller noget om. Det kan handle om en test, som måler på konkrete færdigheder, men ikke de samlede faglige kompetencer i et fag. Mere overordnet lægger lærerne også vægt på, at der er kompetencer, som er vigtige for både skolegang og senere arbejdsliv, men som man ikke får karakter for. Som en lærer forklarer: ”Der er det jo vigtigt, eller det føler jeg som lærer, at have fokus på alle de andre kvaliteter, der også er i os.”

Trods lærernes overvejelser om at nedtone betydningen af karakterer står eleverne tilbage med en forståelse af, at karakterer er vigtige, og at der er noget på spil for dem. De peger på, at nogle lærere bruger udsigten til karakterer til at sige, at de skal ”stramme sig an”, mens andre elever genfortæller, at lærerne taler betydningen af karakterer ned – samtidig med at de opfordrer eleverne til at gøre det bedste, de kan. Denne dobbelthed går også igen i interview med en lærer, som forklarer:

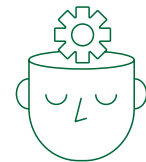
”Når vi kommer til det i 8., når de skal have standpunktskarakter, så italesætter jeg jo også, at tallet er jo ikke vigtigt. Det er jo lige meget. Men at det er noget, vi skal gøre, så derfor gør vi det. Og den eneste måde, man kan få det til at blive højere, tallet, det er jo selvfølgelig også ved at prøve.

UDSKOLINGSLÆRER

Karakteroplæringen er altså præget af en dobbelthed: Selv når lærerne taler betydningen af tallet ned, er der samtidig en fælles forståelse af, at eleverne ønsker en høj karakter, og at det kræver en særlig indsats at få den.

TIL REFLEKSION I TEAMET:

Hvornår og hvordan introducerer I karakterer?

Når eleverne starter i udskoling, har de forventninger til og forestillinger om karakterer – men ingen konkrete erfaringer. Karaktergivningen vækker nysgerrighed, og når karakterer bringes i spil, får de meget opmærksomhed og bliver i høj grad efterspurgt af eleverne. Derfor kan det være relevant for jer som team at drøfte, hvordan og hvornår I introducerer karakterer. I kan fx tage afsæt i følgende spørgsmål:

- *Hvilke forventninger har jeres elever til karakterer i starten af udskoling?*
- *Hvilke overvejelser har I om at give jeres elever en fælles introduktion til karaktergivning og karakterskalaen?*
- *Hvordan arbejder I med at skabe sammenhæng i kommunikationen til eleverne om karakterer på tværs af fag og lærere?*
- *Hvornår er det rigtige tidspunkt at bringe karakterer i spil for jeres elever? I hvilke situationer og for hvilke dele af skolearbejdet?*

VIDEN FRA LITTERATUREN

Karakterers magt og ”objektivitetsskin”

Andreasen og Kousholt kalder karakterer for en evalueringsteknologi med en særlig status, som bygger på ”tallenes magt”. Det vil sige, at karakterer udgøres af tal, som kan opfattes neutrale og objektive, og som samtidig har en funktion, der tildeler dem magt ved fx at muliggøre og begrænse adgang til uddannelse. Karakterer rækker på den måde ud over de konkrete karaktergivningssituationer og har fx også betydning for elevers selvforståelse, herunder deres forståelse af at være dygtig eller ikke dygtig (Andreasen & Kousholt, 2022).

Kvale (1979; 1980) har i tråd hermed beskrevet karakterernes ”objektivitetsskin”. Evaluering af en læringssituation, der munder ud i et tal, giver indtryk af et objektive mål på en skala. Men eftersom pålideligheden ved karaktergivning kan være meget lav, argumenterer Kvale, at der er tale om et ”skin”. Kun på overfladen er karakteren et mål af læring, mens den i praksis bliver et mål for læring. Karakteren er på den ene side et magtfuldt udvælgelsesmiddel, som sorterer elever til det videre uddannelsessystem. På den anden side præger karaktererne hverdagen i skolen, og Kvale peger på, at karakterer påvirker en række forhold:

1 Relationen til læreren

Karakterer fremmer en underdanig og ukritisk adfærd over for læreren, fordi eleverne indretter sig i håbet om en karaktergevinst.

2 Relation til klassekammerater

Med karakterer bliver hierarkier tydelige, og konkurrence opstår, og det kan modvirke samarbejde og hjælpsomhed.

3 Selvføståelse

Karakterer bliver et mål på, hvad man er værd og dermed en del af elevernes identitet, hvor de lærer at opfatte sig selv som enten vindere eller tabere.

4 Forhold til læring i skolen

Læring kommer til at foregå i en stresset atmosfære, præget af tidspres og angst for de kommende prøver.

5 Læringsformen

Karakterer bidrager til en overfladisk, fragmenteret og mekanisk læringsform, som retter sig mod de afsluttende prøver.

6 Motivationen for læring

Med karakterer sker en motivationsforskydning, hvor eleverne bevæger sig fra indre faglig interesse til at blive optagede af udsigten til en karakterbelønning.

2. KARAKTERMILJØ

Karakterer påvirker relationerne mellem eleverne og til læreren, ligesom relationerne præger karakterernes betydning.

Elever i 9. klasse

”

ASTA: Det er tit, når man skal ud til læreren og få karakter, så når man går ind igen, så råber alle ”Hvad fik du?”. Folk vil bare vide alles karakterer. De går bare meget op i det. Folk snakker. ”What, hvorfor fik hun det? Hun plejer at få det.” Folk snakker meget om det.

SILLE: Jeg tror også, der er en skjult konkurrence. Man tænker ikke over det, men den er der. Man bliver lidt ... Jeg tror også, det er sådan i vores klasse, at man gerne vil have højere karakterer.

ASTA: Det er også tit sådan, at hvis nogen plejer at få høje karakterer, men så får 02, så griner folk af det. Det kan godt være, de synes, det er sjovt, men det synes personen indeni ikke. Hvis de faktisk prøvede at få en god karakter, men det så ikke lykkedes.

INTERVIEWER: Er det normalt, at man kommer ind og fortæller, hvad man har fået?

ASTA: Man er bare mærkelig, hvis man ikke siger det. Så siger folk ”Så fik du sikkert 02.” Så vil man jo hellere sige det, hvis man fik 4 eller sådan noget.

Selvom karakteren umiddelbart fremstår som et neutralt tal, skabes betydning af den i en kontekst af læringsmiljøet i klassen og i relation til læreren og andre elever. Elevernes perspektiver på karakterer er med andre ord forankret i de relationer, de indgår i, hvor karakterer fremvises, diskuteres og forhandles. I dette kapitel ser vi på, hvordan karakterer indgår i en social kontekst, hvor sociale interaktioner påvirker betydningen af karakterer, samtidig med at karakterer påvirker relationer mellem eleverne indbyrdes og til læreren.

Karakterer er genstand for nysgerrighed

Som den indledende dialog mellem Asta og Sille illustrerer, kan karakterer være genstand for stor nysgerrighed fra andre elever. Når eleverne modtager karakterer for deres skolearbejde, er det ikke usædvanligt, at der opstår snak blandt eleverne om de karakterer, der er givet – det kan både gælde i klassen som helhed og i relationer til de nærmeste kammerater. En elev forklarer:

¶¶ Der er altid nogle, der spørger: "Hvad har du fået?" Også fordi man er nysgerrig på, hvordan du har klaret dig i forhold til mig, så man sammenligner sig med folk.

ELEV I 9. KLASSE

Når andre elever er nysgerrige og stiller spørgsmål om karakterer, kan det samtidig være svært at holde sine karakterer for sig selv. Vælger en elev alligevel at tie om sin karakter, kan det af andre elever tolkes som udtryk for en dårlig karakter. På tværs af interviewene med elever tegner der sig et stærkt narrativ om, at karakterer, der (be)holdes private, er karakterer, som ikke er "gode nok" til at blive sagt højt. Derfor kan det være både sårbart og frustrerende at blive stillet et spørgsmål, hvor både svar og fortilselse bliver forstået som et resultat af at have klaret sig dårligt.

Det er noget pis, når man får en dårlig karakter, og folk spørger, hvad man har fået.

ELEV I 9. KLASSE (SKRIFTLIG BESVARELSE)

Som en reaktion på, at alle taler meget om karakterer, forklarer en elev i interview, at de i vennegruppen viser hensyn til hinanden ved ikke at spørge til karaktererne:

¶¶ Jeg tror ikke, det er nogen, der har det særligt rart med at stå og sige, at de fik en ikke-så-god karakter. Altså i min gruppe, der spørger vi ikke så meget "hvad har du fået?", indtil man selv nævner det. Eller man tager det selv op.

ELEV I 9. KLASSE

Eleverne tager altså hensyn til, at lave karakterer er svære at dele, og udviser omsorg for hinanden ved ikke at spørge. Når karakteren er høj, deler eleverne omvendt meget gerne deres karakter med klassekammeraterne.

Sammenligning og konkurrence

Når karaktererne bliver delt blandt eleverne, kan det give anledning til sammenligning. Med et tal på en skala placerer eleverne sig mere entydigt i et hierarki, end når de modtager feedback, som både kan pege på styrker og udviklingsmuligheder i den faglige præstation, uden at det er nemt at sammenligne. Det kan især være svært for de elever, som ikke er øverst i hierarkiet:

¶¶ Jeg synes ikke, der er noget værre, end når man kommer ud fra en prøve, og man fx siger: "Jeg er stolt af, at jeg har fået et 7-tal", og der er nogen, der siger: "Ej kun? Jeg har fået 12." Du kommer til at sammenligne dig med alle mulige, som er på et helt andet niveau end dig. Det kan være, at det får dig til at føle dig dårlig. Det hele er nyttesløst, fordi du kommer til at sammenligne. Jeg synes slet ikke, det skulle være et emne, man skulle snakke om sammen, medmindre man faktisk havde lyst til det og havde brug for det dér feedback.

ELEV I 9. KLASSE

Som citatet peger på, er det individuelt, hvad en god karakter er. Men selvom eleven her var stolt af sin indsats og præstation, betyder reaktionen fra andre elever, som præsterer højt og sammenligner resultaterne, at han alligevel kommer til at føle sig dårlig, og at det er nytteløst.

Også når eleverne sammenligner sig med elever, som ligger på samme niveau som dem selv, kan det give anledning til frustrationer. I interviewene forklarer eleverne, at de ofte sammenligner med deres kammerater – og så kan det give anledning til skuffelse, hvis de alligevel får en lavere karakter i en konkret opgave.

”Så hører man nogle gange, ej, hvordan kunne jeg få lavere end den person? Fordi man ved måske, at man normalt ligger over. Så kan det være, folk bliver skuffede over det.

ELEV I 9. KLASSE

Omvendt kan det være betryggende at høre, at andre også klarede sig dårligt, når man selv er utilfreds med sit resultat, ”så har jeg det nok lidt bedre med det, fordi så tænker jeg, at det nok var en lidt svær test, vi havde”, som en elev fx siger.

Elever sætter spørgsmålstegn ved retfærdigheden af deres karakterer

Interviewene viser en række eksempler på, at eleverne forholder sig til deres karakter, og om de synes, den er retfærdig. De sammenholder især med:

- Hvordan de deltager i undervisningen.
- Hvordan de præsterer i forhold til andre elever.
- Hvordan karakterer gives i andre fag.

”Jeg synes ikke helt, det er fair, måske. Men det er igen, fordi man ret nemt kommer til at sammenligne, og man måske har haft en anden forestilling. For i mundtlig dansk, der rækker jeg virkelig hånden op til alting nærmest. Og siger rigtig meget. Og jeg synes, det er fornuftigt, det, jeg siger. Og der forventer jeg jo sådan lidt, at måske den ligger på 12, så. Fordi jeg synes, jeg gør alt det, jeg får at vide, jeg skal gøre. Og så når jeg hører, at mange af drengene har fået 12 i mundtlig matematik og sådan noget. Så sidder jeg bare og tænker sådan: Hvorfor får jeg så ikke 12 i mundtlig dansk?

ELEV I 9. KLASSE

Nogle elever deler deres undren med hinanden, mens andre går til læreren og spørger om en begrundelse for deres karakter. Det kan lede til en begrundelse fra lærerens side, med en forklaring på bedømmelsen, men det kan også føre til en forhandling om, hvad der er retfærdigt. I et interview forklarer eleverne, at der ofte er ”brok”, når der er givet karakterer – og samtidig forklarer en elev, at hvis man synes, karakteren ligger højere end forventet, siger man ikke noget. En lærer forklarer, hvordan forhandlingerne kan skabe et negativt forhold til eleverne:

”Jeg har da et par gange fået spørgsmålet: Hvorfor fik jeg ikke 12? Hvorfor fik jeg kun 10? Og der føler man da, at nu begynder du lige pludselig at stille kritiske spørgsmål til mit arbejde. Til den måde, jeg har bedømt dig på, ikke? Og der er det jo, ligesom om at man lige pludselig føler, at jeg skal stå og forsvare mig selv. Vi skal stå og ikke diskutere på den måde, men altså, det gør da et eller andet. Det synes jeg da på en eller anden måde skaber lidt et negativt forhold mellem os to lige der.

UDSKOLINGSLÆRER

Som citatet peger på, får læreren en ny rolle, når der gives karakterer, og det ændrer lærer-elev-relationen. Lærerne får en dobbeltrolle som både underviser og bedømmer. Det kan enten, som her, betyde, at lærerens autoritet bliver udfordret af elever, der stiller kritiske spørgsmål, men det kan også betyde, at lærerens autoritet til at give karakterer afholder elever fra at stille spørgsmål eller turde at begå fejl i timerne.

Lærere og elever er en del af den samme karakterpraksis, men de befinder sig i forskellige dilemmaer, fordi deres forhold til karakterer og opgaver ind i karakterpraksissen er forskellige.

Et trygt karaktermiljø

Karakteren introducerer et nyt element i relationerne mellem lærer og elev og eleverne indbyrdes. Som de foregående afsnit viser, er der meget på spil for eleverne, når de får karakterer, og ifølge lærerne tillægger eleverne karakterer (for) stor betydning og tager dem også personligt.

Lærerne er derfor optagede af at skabe det, vi vil kalde *et trygt karaktermiljø*. Karaktermiljøet er den kontekst og det miljø, karakteren er en del af, og udgør et aspekt af læringsmiljøet. Ligesom det trygge læringsmiljø handler det trygge karaktermiljø om at etablere trygge, respektfulde og tillidsfulde relationer, når karakterer er en del af skolen (EVA, 2020c). Det gælder både relationen mellem elev og lærer og blandt eleverne. Lærerne er med andre ord både optagede af at støtte den enkelte elev og af at sikre et tillidsfuldt og trygt fællesskab. De fremhæver især tre elementer i arbejdet med at skabe positive rammer for elevernes læring, når karakterer er en del af skolens praksis:

- 1. En positiv og tillidsfuld relation mellem lærer og elev**
- 2. At læreren har en anerkendende og støttende tilgang til karakterer og til faglig udvikling**
- 3. Et respektfuldt fællesskab med plads til alle.**

1 En positiv og tillidsfuld relation

I interviewene med lærerne peger de på, at det er vigtigt at have en god relation til eleverne, når der gives karakterer.

”Relationen er sindssygt vigtig, det er det allervigtigste. Hvis du ikke har en god relation, så får du aldrig nogensinde bygget et læringsmiljø op, der kan rumme alt det her med krav og karakterer og bedømmelser og alt det her.

UDSKOLINGSLÆRER

Det er, ifølge lærerne, nemmere at give karakterer i fag, hvor de har mange timer med eleverne, og i klasser, hvor de kender eleverne gennem flere år. Det giver et bedre afsæt for at vurdere elevernes faglige niveau, når læreren kender eleverne godt. Særligt vigtig er relationens afsæt for at kunne have en god samtale med eleverne om deres faglige udvikling, også når karakteren ikke er så høj, som eleven havde håbet. Som eksempel på det modsatte forklarer en lærer, at han har en klasse i samfundsfag, hvor han kun har nogle få timer om ugen og ikke i samme grad har

opbygget relationer til eleverne, hvilket gør det svært at samle de elever op, som er skuffede over deres karakterer.

2 En anerkendende og støttende tilgang

Lærerne ønsker at kunne anerkende elevernes skolearbejde og støtte dem i deres faglige udvikling. Men de beretter om, at det kan være svært, når de både er undervisere og bedømmere. Udfordringen ved denne dobbeltrolle kommer især til udtryk i relation til de elever, som gør en stor indsats, men har svært ved skolearbejdet. Lærerne fortæller, at de er bekymrede for at "tage modet" fra eleverne eller give dem en oplevelse af, at de "dunker dem i hovedet". Med elever, som præsterer højt og får gode karakterer, giver lærerens dobbeltrolle ikke de samme udfordringer. Lærerne beskriver det som et dilemma, når de ønsker at anerkende elevernes indsats, selvom den faglige præstation ikke er høj.

”Nogle gange, hvis jeg retter en aflevering for én, som jeg ved har det svært, så søger jeg rigtig meget det positive, fordi jeg synes, det er synd. Det er ikke så rart det der med at skulle sidde og bedømme, når man også har en relation til dem, synes jeg. Det kan godt sådan konflikte lidt.

UDSKOLINGSLÆRER

Når lærerne oplever, at karakteren ikke kan anerkende elevernes indsats, lægger de vægt på at vise eleverne, at de støtter dem i deres faglige udvikling.

”Jeg gør meget ud af at prøve at snakke med dem om, at det [karakterer, red.] handler jo ikke om dem som personer og ikke om, hvorvidt jeg tror på dem eller ej, men det handler om at forholde mig til nogle fakta, som gør, at jeg konkluderer det ene eller det andet, og så støtte dem på bedste vis, så de kan støttes frem mod det, de gerne vil og drømmer om.

UDSKOLINGSLÆRER

Det er ifølge lærerne helt afgørende, at der opbygges en tillid til, at læreren vil eleverne det godt, og hjælper dem på vej. At karakteren ikke er en straf og ikke skal tages personligt. Samtidig er det, som det fremgår, et vilkår, at karakteren står stærkt og har en stor betydning for eleverne.

Det er tydeligt i interviewene med eleverne, at det har betydning for dem, at lærerne støtter og hjælper dem på vej:

”Jeg synes, at hvis lærerne godt kan se, at ens karakter går ned, eller at man har svært ved noget, så er de meget glade for at hjælpe en.

ELEV I 9. KLASSE

Samtidig kan såvel elever som lærere give eksempler på, at karakterer opfattes som en trussel eller en straf. Det kommer mest tydeligt til udtryk hos eleverne, fx i et skriftligt svar:

Min lærer bruger karakterer som en trussel for at få os til at sige noget i timerne eller bruge mere tid på opgaver. Han nævner også vores karakterer højt foran andre fra klassen.

ELEV I 9. KLASSE (SKRIFTLIG BESVARELSE)

Citatet her understreger, at karakterer ikke er neutrale, men har en magt, og at eleverne i nogle situationer kan opleve dem som en trussel eller, som andre skriver, en straf.

Det gennemgående mønster blandt lærerne er, at de synes, at rollen som bedømmer skaber nye udfordringer i læringsmiljøet og i relationen til eleverne, fordi eleverne kan tage karakterer personligt og som nederlag.

3 Et respektfuldt fællesskab

Det har betydning for eleverne, hvordan de får karaktererne, og hvordan der tales om dem. Som vi så ovenfor, er de nysgerrige på hinandens karakterer og på at sammenligne sig med andre. Når eleverne får karakterer for større opgaver, foretrækker lærerne at give dem mundtligt, så de kan tale med eleverne om resultatet. Når det gælder standpunktskarakterer, tildeles de typisk skriftligt uden mundtlig feedback, men kan følges op af spørgsmål fra elever.

Lærerne gør sig overvejelser, som handler om, at der skal være plads til alle præstationer, uden at nogen skal føle sig udstillet på grund af deres karakterer. Det handler især om to forhold: For det første skal det være muligt for eleverne at holde karakterer for sig selv. Som vi så med interviewene fra eleverne, kan det være vanskeligt, og det forholder lærerne sig til:

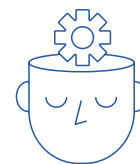
”Det der med: ”Hvad fik du?” og ”Hvad fik du?” – der prøver vi at sige, det der med karaktererne, det er en privat sag. Det er også en kultur, vi skal have oparbejdet, at man behøver ikke at, at blive overfaldet, når man kommer ind i en klasse, og man har fået en bedømmelse.

UDSKOLINGSLÆRER

For det andet handler det om at skabe en ramme, hvor eleverne undlader at vurdere hinandens karakterer og sammenligne konkrete præstationer. En elev forklarer, at de efter første standpunktskarakterer i 8. klasse sammenlignede og stillede spørgsmål som ”Hvordan kan de fortjene det, når jeg får det her, og alt muligt”, og forklarer videre, at deres lærere bad dem stoppe og i stedet stole på lærernes vurdering, som kunne handle om, at eleverne var gode på forskellige områder.

TIL REFLEKSION I TEAMET:

Hvordan er karaktermiljøet i jeres klasse?

Karakterers betydning for eleverne opstår i samspillet mellem lærere og elever i klassen. Derfor kan I overveje karaktermiljøet i jeres klasse. I kan fx tage afsæt i følgende spørgsmål:

- Kan I genkende, at relationen til eleverne har betydning for arbejdet med karakterer? Hvad betyder det for jeres arbejde med karakterer?
- Hvordan taler jeres elever med hinanden om karakterer?
- Hvordan kan I tale med eleverne om at være respektfulde over for hinandens karakterer?

Karakterer har stor betydning for eleverne. Besvarelser fra elever i 9. klasse.

■ Helt enig ■ Nærmest enig ■ Hverken enig eller uenig ■ Nærmest uenig ■ Helt uenig

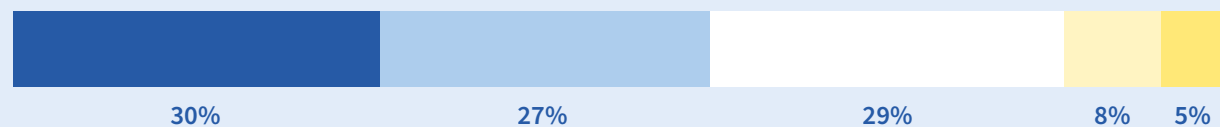
Det betyder meget for mig at få gode karakterer

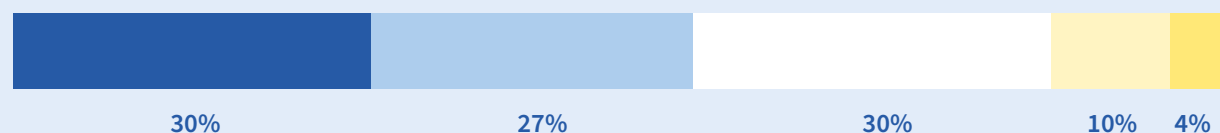
Det betyder meget for mig at være blandt de dygtigste i klassen

Hvis jeg kan, vil jeg gerne have bedre karakterer end de fleste af mine klassekammerater

Jeg vil gerne klare mig godt i skolen, fordi det er vigtigt for mig at vise mine evner over for min familie, mine venner og andre

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Tænk på undervisningen i [dansk/matematik] og de opgaver og aktiviteter, I laver. Er du enig eller uenig i følgende?"

N=784

Elevernes besvarelser i spørgeskemaet tegner et billede af, at karakterer har stor betydning for dem. Vi har spurgt til deres holdninger til karakterer – som jo ikke alene afspejler deres personlige holdninger, men også er præget af det karaktermiljø, de er en del af. Af figuren fremgår det, at 75 % angiver, at de er enten helt eller nærmest enige i, at det betyder meget for dem at få gode karakterer. Kun 5 % er enten nærmest eller helt uenige. Over halvdelen (57 %) af eleverne angiver også, at de er enten helt eller nærmest enige i, at de gerne vil have bedre karakterer end de fleste af deres klassekammerater, hvis de kan. Kun 13 % er enten helt eller nærmest helt uenige

i dette. Eleverne er optagede af, hvilke karakterer andre i klassen får, og hvordan de klarer sig i forhold til andre. Når det handler om at være blandt de dygtigste i klassen, angiver 35 %, at de er enten helt eller nærmest helt enige i, at det betyder meget, mens 30 % er helt eller nærmest helt uenige. De lidt lavere tal kan afspejle, at det ikke er muligt for alle at være de dygtigste. Endelig angiver eleverne som begrundelse for at klare sig godt, at de gerne vil vise deres evner over for familie, venner eller andre. Det angiver 57 %, at de er enige i, mens 14 % er uenige.

VIDEN FRA LITTERATUREN

Karakterer er del af en social praksis

Karakterer er en del af en social praksis i skolen. De er indlejret i en social kontekst og præger den måde, som elever og lærere relaterer til hinanden, samtidig med at læringsmiljø og relationer præger betydningen af karakterer (Kvale, 1980).

Når elevernes præstationer vurderes med karakterer, kategoriseres eleverne samtidig ud fra et hierarkisk princip, hvor deres præstation vurderes i forhold til de givne målformuleringer samt i grader af ”dygtighed” (Andreasen & Kousholt, 2022).

Katznelson og Louw betegner sammenligningen mellem elever som et ”kerneelement” i elevernes præstationsorientering, idet såvel bedømmelsen som præstationen kobler sig til en sammenligning med andres præstationer. Det har betydning for deres positionering i det sociale fællesskab (Katznelson & Louw, 2018).

I tråd hermed slår Dansk Center for Undervisningsmiljø (DCUM) fast, at når karakterer bliver en del af skolelivet, går eleverne fra at være klassekammerater til at blive klassekonkurrenter (DCUM, 2018).

Som led i denne proces optages de af at optimere deres præstation strategisk – fx at de skal huske at række hånden op et par gange hver time og afkode, hvordan læreren vil have dem til at svare. Det kan betyde, at eleverne i mindre grad ønsker at samarbejde og hjælpe hinanden og i højere grad oplever, at de skal kunne klare sig selv. I EVAs rapport om undervisningspraksis i udskolingen påpeges, at karakterer fylder og optager eleverne. Men de har et ambivalent forhold til dem. På den ene side er de optaget af karakterer og diskuterer, om de er retfærdige og retvisende.

På den anden side udtrykkes et ønske om at gøre sig fri af presset og være mere ligeglade med karaktererne (EVA, 2020b).

I tråd hermed peger Kvale på et *modperspektiv* på karakterer, hvor elever lægger afstand til karakterers betydning for deres selvopfattelse og ikke konkurrerer, men derimod samarbejder med og hjælper deres kammerater (Kvale, 1980).

Karakterer bidrager til elevernes selvforståelse

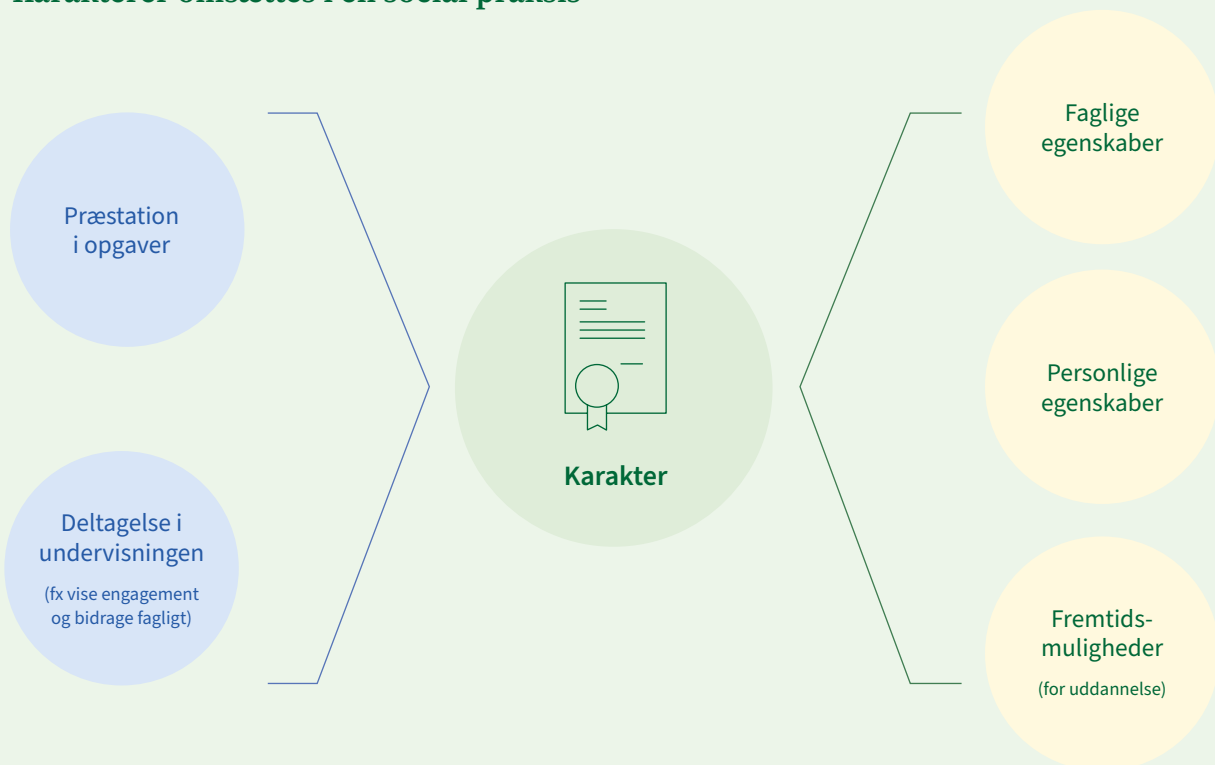
Figuren her illustrerer, hvordan karakterer er med til at producere konkrete forståelser af faglighed og præstation i udkolingen. Når karakterer anvendes til bedømmelse af elevernes præstationer, bliver aspekter af elevernes handlinger – hvordan de agerer, præsterer i opgaver og deltager i undervisningen – udvalgt, vurderet og omsat af læreren til et resultat i form af et tal. Efter karakteren er givet, tolker eleverne tallet og relaterer det til deres egne opfattelser af dygtighed, faglighed og fremtidige muligheder.

Karakterer transformerer på den måde elevernes deltagelse og engagement i skolen. Først til et målbart, sammenligneligt og håndgribeligt resultat. Dernæst omsættes karakteren i en social kontekst til forståelser af faglige og personlige egenskaber og muligheder.

”Jeg tror, folk opfatter det sådan, at hvis man er dårlig i matematik, så er man ikke særlig kvik. Så hvis nogen har fået dårlig karakter i matematik, så kan det være, at de ikke er så åbne med det i forhold til dansk. [...] Hvis du ikke er god til matematik, så tænker folk, at du er dum eller sådan noget.

ELEV 9. KLASSE

Karakterer omsættes i en social praksis

3. KARAKTERMOTIVATION

Når karakterer bliver en del af skolen, påvirker det elevernes engagement i og motivation for skolearbejdet.

Elever i 9. klasse

EMMA: Forskellen er, at hvis jeg ved, at jeg får en karakter, så vil jeg gerne gøre mit ypperste for at få en god karakter, fordi jeg vil gerne ligge så højt som muligt, hvor hvis jeg ikke får karakter på den, så er det også lidt lige meget, og så kan jeg godt slappe lidt af, og så kan jeg lige lave det i morgen og lige lave det i sidste øjeblik.

INTERVIEWER: Er det sådan, I alle sammen har det?

NIKOLAJ: Ja, det tror jeg.

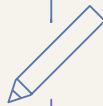
SVEND: Jeg laver det hele i sidste øjeblik.

Når bedømmelse i udskolingen gives i form af en karakter, har det en betydning for, hvordan eleverne engagerer sig i og motiveres af deres skolearbejde. I dette kapitel ser vi på, hvordan elever og lærere orienterer sig mod karakterer, og hvilken betydning det har for elevernes motivation. Kapitlet rummer resultater fra et survey-eksperiment, hvor vi har undersøgt, hvordan elevens motivation påvirkes, når de får en henholdsvis højere eller lavere karakter, end de forventede.

Motivationsforskydning

Når karakteren kommer i spil, gør det noget ved det faglige engagement og motivationen hos eleverne. Der sker med Kvaales begreb en forskydning i elevernes motivation, så det ikke alene er elevernes faglige interesse, der driver dem, men særligt belønning i form af en høj karakter (1980).

Jeg synes, karakter er en vigtig ting i skolen og er med til, at man gør en bedre indsats i sit skolearbejde.
ELEV I 9. KLASSE (SKRIFTLIG BESVARELSE)

Lærerne har et blandet syn på, hvad karakteren betyder for elevernes motivation. Hvor nogle lærere ser karakteren som en kærkommen gulerod for skolearbejde, er der andre, som ærgrer sig over, at det gør elevernes engagement mere snævert:

”Jeg synes, det er ærgerligt, når jeg kan mærke på mine elever, at det, der motiverer dem i idræt, det er, at jeg fortæller dem, hvad de skal gøre for at stige en karakter. I stedet for at de synes, at idræt er legende sjovt.

UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne fremhæver en motivationsforskydning, hvor de oplever, at eleverne er mindre nysgerrige og risikovillige og mere optagede af, hvordan de præsterer til en høj karakter. Samtidig giver lærerne udtryk for, at de ville ønske, at elever var engagerede hele tiden og ikke kun, når der er udsigt til at få en karakter.

Karakterer motiverer eleverne forskelligt

Begrebet motivationsforskydning beskriver, hvad der overordnet sker, når bedømmelse tager form af karakterer. Men når vi ser nærmere på, hvordan forskellige elever relaterer til deres karakterer, fremstår også en forskellighed i, hvordan de motiveres eller demotiveres af karakterer. Under overskriften karaktermotivation peger vi her på fem forskellige orienteringer blandt eleverne. Det er vigtigt at understrege, at der ikke tale er om en gruppering af eleverne, men snarere forskellige måder, karaktermotivationen udspiller sig i forskellige situationer og i forskellige fag.

Det er forskelligt, hvordan eleverne relaterer sig til karaktermotivation. De fem måder, vi ser, at eleverne relaterer sig til karaktererne, er:

1. Når elever motiveres af den meget høje karakter
2. Når elever motiveres af at lykkes med at løfte deres karakter
3. Når elever er tilfredse med deres karakterniveau og ikke ser behov for at rykke sig
4. Når elever oplever at mislykkes med at løfte deres karakter og giver op
5. Når elever har lav motivation for karakterer og måske skolearbejde mere bredt.

I det følgende udfolder vi hver af de fem orienteringer blandt eleverne, og vi ser på, hvilke strategier lærerne bringer i spil for at støtte eleverne i de forskellige situationer.

1 Når elever motiveres af den meget høje karakter

Den første orientering handler om, når eleven arbejder målrettet på at få de helt høje karakterer. En lærer fortæller:

”Der er dem, der klarer det sindssygt godt, og bliver sådan lidt 12-tals-agtige, der egentlig først føler, det er rigtig godt, når det er en rigtig høj karakter.

UDSKOLINGSLÆRER

Når denne orientering er i spil hos eleverne, forklarer lærerne, at de er opmærksomme på, om skole og lektier fylder for meget hos eleverne, og om der fx er behov for at "sige til dem, at nu skal I også slappe lidt af en gang imellem og gøre noget, der er lidt sjovt", som en lærer forklarer.

2 Når elever motiveres af at lykkes med at løfte deres karakter

Den anden orientering handler om, at eleverne kan se, at de kan løfte deres karakter, når de sætter sig for at gøre det. Det er særligt hér, karaktermotivationen, ifølge lærerne, kan gøre en positiv forskel hos eleverne.

”Det [er] motiverende, og det er spændende, og det gør dem noget godt. Og for nogle, som egentlig også har svært ved skolearbejde, kan man se, at der sker det, at der kommer mere fokus og mere flow, fordi de faktisk gerne vil gøre noget ved de her karakterer.

UDSKOLINGSLÆRER

Det er forskelligt, hvad der skal til, for at eleverne motiveres til at arbejde for at løfte deres karakterniveau, forklarer lærerne. Ifølge lærerne kan det for nogle elever være et godt greb at give dem en lavere karakter, hvis de ligger "på vippen", enten med besked om, at de skal "stramme op", eller ved at sørge for, at der stadig er mulighed for at bevæge sig højere op. For andre elever, især de fagligt svage, kan det være afgørende at give dem en succesoplevelse og opbygge deres selvtillid ved at give dem en karakter, de kan være stolte over, forklarer lærerne i interview. Det er i tråd med de eksempler, vi så i kapitlet om karakteroplæring, og peger på, at lærerne også har forskellige strategier i deres karaktergivning, som de bestræber sig på at tilpasse til eleverne.

Afgørende for eleverne er netop oplevelsen af, at de kan se, at de kan løfte deres karakter. I den forbindelse kan "pil op" have forskellig betydning for eleverne. Som følgende dialog viser, ser en elev sin "pil op" som et godt skridt på vejen, mens samme greb leder til frustration hos de andre elever. Det antyder, at det er en kompleks opgave for lærerne at afstemme deres strategier til elevernes forskelligheder.

”

EMILIE: Det der med pil opad, så ved man, at der er et lille nøk, man lige kan tage med, og så kan man nå op på det.

KARL: Jeg synes, det er lidt irriterende.

SIMONE: Ja, det er lidt irriterende, det synes jeg også. Man var så tæt på.

KARL: Jeg fik 7, pil op, pil op. To pil op.

SIMONE: Ja, det har jeg også fået.

KARL: Giv mig nu bare den karakter. Ej, det er altså irriterende.

ELEVER I 9. KLASSE

3 Når elever er tilfredse med deres karakterniveau og ikke ser behov for at rykke sig

Den tredje motivationsorientering peger på et fravær af motivation for at løfte karakteren. I interviewene peger lærerne på, at der er elever, som stiller sig tilfredse med de karakterer, de får, og derfra ikke ser behov for at udvikle sig mere.

”Så er der nogen, så giver du et 7-tal, og så siger de, nå ja, jamen det er jo alt, hvad jeg har brug for, jeg gider ikke lave mere end det.

UDSKOLINGSLÆRER

Set fra lærernes perspektiv kan det give anledning til at holde igen med høje karakterer for nogle elever, så de i højere grad er motiveret for at løfte deres karakter.

4 Når elever oplever at mislykkes med at løfte deres karakter og giver op

Den fjerde orientering handler om et fravær af udvikling, der leder til skuffelse. Når eleverne oplever, at de ikke kan udvikle sig fagligt i form af en højere karakter, selvom de sætter sig for at gøre det, kan det føre til opgiveness. Det peger både elever og lærere på:

”Formår de ikke at få hævet deres niveau på trods af den hjælp, de kan få, eller manglende hjælp, de tager imod, så synes de ikke, det er sjovt, så stopper de med at aflevere.

UDSKOLINGSLÆRER

Her spiller karakteren en særligt negativ rolle. Lærerne i undersøgelsen fortæller om elever, som selvom de kæmper, ligger på grænsen til ikke at kunne bestå et fag, og det kan for nogles vedkommende betyde, at de ”lukker helt ned”, eller som en lærer forklarer, er der elever, som ikke vil snakke om deres karakter, ”fordi de ved, det er så svært, at de nærmest har givet op”. Det stiller lærerne i en svær situation, hvor de ønsker at anerkende elevernes indsats, selvom de ikke kan give dem en højere karakter. Det imødegår en lærer fx ved at forklare eleverne, at for dem har de præsteret højt og godt, selvom fx matematik ikke er deres stærkeste side.

5 Når elever har lav motivation for karakterer og måske skolearbejde mere bredt

Den femte orientering handler om et fravær af motivation for karakterer, der hænger sammen med et lavt engagement i skolearbejdet. Et eksempel ser vi i det indledende citat, hvor en elev forklarer, at alt afleveres i sidste øjeblik, uanset om der gives karakterer eller ej. Et andet eksempel ser vi i dialogen herunder, hvor Ida og Jens taler om at gøre karakterer ligegyldige, når de er lave.

Fem former for motivation

Karakttermotivation kan være til stede sammen med andre former for motivation. Center for Ungdomsforskning (Pless, Katznelson, Hjort-Madsen & Nielsen, 2015) peger på, at motivation er forskelligartet, og at flere former for motivation kan være i spil samtidig. De peger på fem former for motivation: Vidensmotivation, som handler om at stimulere elevernes nysgerrighed og videbegær. Mestringsmotivation, som opstår i oplevelsen af at tro på egne evner og at kunne mestre en lærings-situation. Relationsmotivation, når lysten til læring går gennem relationerne til andre. Involveringsmotivation, som opstår gennem involvering, inddragelse og medskabelse. Præstationsmotivation, som handler om at blive bedømt og belønnet for at klare sig godt.

Karakttermotivation kan betragtes som en variant af præstationsmotivation, hvor fokus er på at opnå belønning for indsatsen. En pointe hos CeFU er, at motivationsformerne er relationelle og kan forandre sig.

Set i det lys peger vores analyse på, at der sker noget særligt med præstationsmotivation i udskolingen, hvor den tager form af karakttermotivation.

”

IDA: Jeg har også oplevet, at nogle, fx når deres karakterer ligger ret langt nede, så synes de, de er lidt ligegyldige. Det ved jeg, du har sagt til mig [henvendt til Jens]. At du syntes, det var lidt ligegyldigt, hvis du fik en lav karakter, fordi det var bare sådan, det var. Men det ved jeg ikke, om du stadig synes?

JENS: I tysk, ja. Det er bare det eneste fag.

IDA: Er det så, fordi du ikke synes, at tysk er så vigtigt for dig?

JENS: Ja. Jeg ved ikke, hvad man skal bruge tysk til.

ELEVER I 9. KLASSE

Interviewene med eleverne peger på forskellige grunde til dalende motivation, som begge genfindes i litteraturen. I en dialog giver Svend udtryk for, at alt skolearbejde laves i sidste øjeblik, og han antyder en generelt lav motivation for hjemmeopgaver. Det stemmer overens med den dalende motivation i udskolingen, som de årlige trivselsmålinger viser. (EVA, 2022). I en anden dialog peger Jens på, at han ikke ved, hvad han skal bruge tysk til – og netop mangel på mening

og relevans ved vi også kan føre til dalende motivation. Begge dele antyder, at der er tale om en manglende motivation – ikke bare for karakterer, men for skolearbejdet.

Vi har i gennemgangen af de fem orienteringer peget på, hvordan eleverne relaterer sig forskelligt til karakterer, og hvilke strategier det giver anledning til blandt lærerne. Elever og lærere står med andre ord i en fælles karakterpraksis, som de udvikler forskellige svar på. Når lærerne bringer en konkret strategi i spil, skal den helst møde eleven i den konkrete situation – ellers kan det lede til frustration, skuffelse eller opgivelse. Arbejdet med elevernes karaktermotivation stiller med andre ord store krav til forbindelse mellem lærernes og elevernes strategier.

VIDEN FRA LITTERATUREN

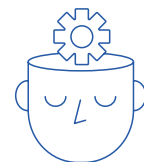
Motivationsforskydning: fra mestring til præstation

Karakterer kan motivere og disciplinere eleverne. Det er der ikke noget nyt i. I en selvaluering fra 2002 skrev en skole i EVAs undersøgelse, at ”de fleste elever arbejder mere engageret og ansvarsbevidst, når de ved, at de ’bliver stillet til regnskab’ en dag.” Lærerne fortsætter med, at ”eleverne ønsker en karakter for deres arbejde”, og hvis ikke de får karakterer, ”opleves det jævnlige, at arbejdsindsatsen kan ligge på et meget lille sted” (EVA, 2002).

I forskningen peges på, at karakterer er med til at fremme en præstationsorientering i elevernes motivation. Præstationsorienteringen retter sig mod at kunne demonstrere kompetence og knytter an til lærerens bedømmelse og sammenligning med andre elever. Den adskiller sig fra en mestningsorientering, hvor eleverne er engagerede i den konkrete opgave og optagede af at lykkes med den (Skallvik & Skallvik i Dolin, 2020; Midgley et al. i Dolin, 2020; Pless, 2019). Dolin peger på, at i takt med at prøverne nærmer sig, føler lærerne, at de af hensyn til eleverne skal tilrettelægge undervisningen efter det, som er relevant for afgangsprøven, i stedet for at styre tilrettelæggelsen efter fagets målbeskrivelser. Det betyder, at undervisningen i højere grad bliver ”teaching to the test”, hvilket er med til at forstærke fokus på præstation (2020).

TIL REFLEKSION I TEAMET:

Hvilken rolle spiller karaktermotivation blandt jeres elever?

Når karakterer kommer i spil, påvirker det elevernes motivation for skolearbejdet. Karakterer kan medvirke til, at motivationen for skolearbejdet i højere grad drives af ønsket om en høj karakter frem for ønsket om at lære noget nyt. I kan i teamet drøfte, hvilken rolle karaktermotivation spiller blandt jeres elever. Tag fx afsæt i følgende spørgsmål:

- *Hvordan forholder jeres elever sig til deres karakterer? Kan I fx genkende de fem orienteringer?*
- *Kan I genkende, at der sker en forskydning i elevernes motivation, når de får karakterer?*
- *Hvilke strategier anvender I i arbejdet med elevernes karaktermotivation?*

Karakterer påvirker elevers motivation for næste skoleopgave

Som en del af undersøgelsen har vi foretaget et eksperiment for at undersøge, hvordan karakterer og skriftlig feedback påvirker elevers motivation for at påbegynde næste aflevering. Resultatet viser, at når karakteren for en given opgave overstiger det forventede, er eleverne mere motiverede for at gå i gang med næste opgave. Det gælder uanset elevens faglige niveau.

I spørgeskemaet foretog vi et eksperiment for at undersøge, hvordan karakterer og skriftlig feedback påvirker elevers motivation for at påbegynde næste aflevering. I eksperimentet bad vi eleverne forestille sig et dagligdagsscenarie i dansk og i matematik. De skulle forestille sig, at de fik enten en højere eller lavere karakter end de havde forventet, med eller uden skriftlig feedback, på seneste opgave. Derefter skulle de forholde sig til, hvor motiverede de ville være på en skala fra 1 til 10 for at gå i gang med næste opgave.

Eksperimentet er designet til at belyse, hvorvidt det at få en højere eller lavere karakter end forventet i en dansk- eller matematikopgave har en effekt på elevers motivation for at gå i gang med den næste opgave i faget. Eksperimentet kan derudover fortælle, om denne eventuelle effekt af karakterer på elevers motivation påvirkes af, om eleven modtager skriftlig formativ feedback fra sin lærer sammen med karakteren. Endelig muliggør designet en undersøgelse af, om effekterne er forskellige for elever på tværs af elevkarakteristika som køn, fagligt niveau og klassetrin.

En højere karakter end forventet forstærker motivationen for næste aflevering

Eksperimentet viser, at elever i 9. klasse angiver en signifikant højere motivation for at gå i gang med den næste aflevering i faget, når de får en højere karakter, end de forventede, i deres seneste afleveringsopgave. Effekten svarer til, at eleverne angiver, at de vil være 17-20 procentpoint mere motiverede for at påbegynde

næste opgave, end hvis de fik en lavere karakter end forventet. Dette gælder for både dansk og matematik.

Skriftlig feedback har tilsyneladende ingen særskilt effekt på elevernes motivation

Ser vi bort fra, hvorvidt eleverne i den forestillede situation fik en højere eller lavere karakter end ventet, og udelukkende fokuserer på deres reaktion på at få skriftlig feedback eller ej, viser resultaterne, at det ingen forskel gør for deres oplevede motivation. Om dette skyldes, at skriftlig feedback ikke motiverer eleverne i sig selv, eller om karakterer overskygger effekten af skriftlig feedback, kan eksperimentet ikke svare på.

Især piger reagerer på karakterer

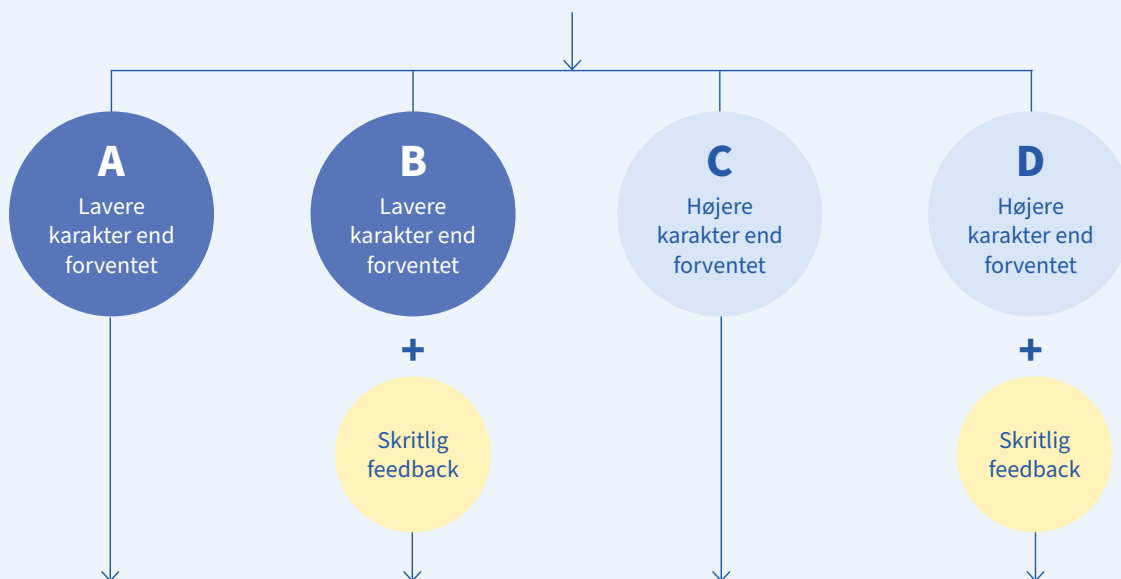
Effekten af karakterer opleves ikke ens for alle. Forskning viser, at forskellige elevgrupper reagerer forskelligt på karakterer, og det samme finder vi i vores eksperiment.

I eksperimentet angiver især piger en markant højere motivation for at påbegynde næste skoleopgave, hvis de modtog en højere karakter end forventet, sammenlignet med hvis de havde fået en lavere karakter end forventet.

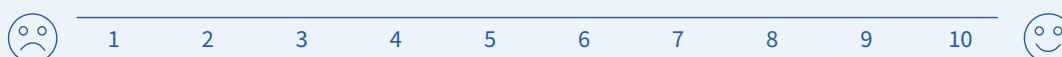
Piger, som i vores fiktive scenarier modtager en højere karakter end forventet – med og uden feedback – angiver 20-23 procentpoint højere motivation i dansk og 27-30 procentpoint højere motivation i matematik, sammenlignet med hvis de modtog en lavere karakter

Forestil dig at , du lige har fået en **dansk**-aflevering tilbage af din lærer og du får en ...

Hvor motiveret er du på en skala fra 1 til 10 for at gå igang med din næste **dansk**-aflevering?

NOTE: Figuren her viser survey-eksperimentet for faget dansk. Det er også gennemført for faget matematik.

end forventet og ingen feedback. Drengene i samme fiktive scenarier angiver en motivation, som er 11-16 procentpoint højere i dansk og 7-13 procentpoint højere i matematik, end hvis de modtog en lavere karakter end forventet og ingen feedback.

Ingen forskel i effekterne af karakterer uanset fagligt niveau og familiebaggrund

Tidligere forskning har fundet, at det ofte er fagligt stærke elever, som motiveres af at modtage karakterer, og at fagligt svage elever ligefrem kan demotiveres af karakterer (Elliot et al., 2016; Klapp, Cliffordson & Gustafsson, 2016; EVA, 2019). På baggrund af elevernes standpunktskarakterer i dansk og matematik opdeler vi eleverne i 9. klasse i to grupper: elever, som ligger over og under middel. Opdeles eleverne således efter fagligt standpunkt, finder vi dog ikke signifikante forskelle i effekterne af karakterer på elevernes motivation i eksperimentet. På baggrund af, hvad vi ved om betydningen af elevers familiebaggrund for deres skolegang, kunne en anden hypotese være, at elever fra uddannelses-

¶ Altså hvis du faktisk har prøvet at gøre det bedste, og lærerne bare ikke har bidt mærke i det. Ja, så føler du, du lige så godt kan give op. Men samtidig, hvis du så får noget højere, end du havde forventet, så er det jo også en virkelig fed følelse. Så er det sådan meget ambivalent.

ELEV 9. KLASSE

vante familier ville reagere mere positivt på at modtage karakterer end elever fra familier med kortere uddannelse. Når eleverne i eksperimentet opdeles efter, om de kommer fra uddannelsesvante hjem eller ej, finder vi ikke et klart mønster, som indikerer, at familiebaggrund har betydning for, hvordan eleverne reagerer på karakterer og feedback.

4. KARAKTERADFÆRD

Eleverne i udskolingen er optagede af, hvad de skal gøre for at opnå høje karakterer, og de tilpasser deres deltagelse i undervisningen og opgaveløsningen efter det.

Elever i 9. klasse

KAYA: For det meste, der glemmer jeg at tænke på, at jeg faktisk skal lære noget af en opgave, og kommer bare til at tænke på, at jeg skal have en høj karakter, fordi det er det, der er det vigtigste. Det er det jo ikke. Jeg kunne i princippet godt få en lav karakter, men så have lært en helt masse. [...]

MILLE: Altså der har også været gange, hvor jeg har prøvet at lave en aflevering, hvor jeg overhovedet ikke har lært noget. Det var bare én, hvor jeg tænkte, jeg skal bare have gode karakterer, og så fik man jo også en god karakter – men det var bare sådan, at man tænkte, ja, den er afleveret, men jeg ved ikke rigtig, hvad jeg har lært fra den. Det var bare karakteren, jeg tænkte på.

NIKOLAJ: Ja, man ved ikke rigtig, hvorfor man har lavet det, man har bare gjort det.

I takt med at eleverne stifter bekendtskab med karakterer, lærer de at navigere i en karakterpraksis, og de gør sig erfaringer med, hvordan lærerne bedømmer deres deltagelse og skolearbejde. Elevernes erfaringer med karakterer danner grundlag for en særlig form for deltagelse i undervisningen.

I dette kapitel ser vi nærmere på karakterernes betydning for, hvordan eleverne deltager i undervisningen, og hvad der kendetegner den (karakter)adfærd, som nogle elever tilegner sig og udviser i bestræbelsen på at opnå højere karakterer.

Elevernes adfærd ændrer sig, når der gives karakterer

Som vi har set i forrige kapitel, har karakterer betydning for, hvordan eleverne engagerer sig i og motiveres af deres skolearbejde. I forlængelse heraf viser undersøgelsen også, at elever i udskolingens især kan være optagede af, hvad de skal gøre for at opnå høje karakterer – og at de tilpasser deres deltagelse i undervisningen og opgaveløsningen efter det. Af det indledende citat hører vi fx Kaya, Mille og Nikolaj fra 9. klasse fortælle om, hvordan de sommetider glemmer, hvad de skal lære, fordi deres fokus er på at få en høj karakter.

På tværs af interview med både elever og lærere fremgår det, at eleverne efterspørger viden hos lærerne om, hvad de skal gøre for at få en høj karakter eller for at forbedre den karakter, de senest har fået. En lærer fortæller fx, hvordan eleverne ”allerede i starten af skoleåret for 9. klasse kan spørge, hvad de skal gøre for at få 12”, og en elev fra 9. klasse fortæller:

”Det her med karakterer, det vil man gerne vide alt om. Hvor meget skal man have for at få 12, eller hvad skal man gøre for at få det?”

ELEV I 9. KLASSE

Eleverne afkoder løbende, hvilken form for deltagelse i undervisningen der kan hjælpe med en at få en højere karakter. En elev fortæller:

”Det, jeg har lagt mærke til, er, at lærerne sætter meget stor pris på, når man rækker fingeren op og taler i klassen og stiller spørgsmål, logiske spørgsmål, ikke bare sådan generelle spørgsmål. Jeg tror, at det sætter de pris på - at man er nysgerrig, og at man interesserer sig for, hvad man laver. Det kunne godt hjælpe med at få sådan lidt højere karakterer.”

ELEV I 9. KLASSE

Citatet afspejler en strategisk deltagelse i undervisningen eller med Kvaales betegnelse, at de spiller spillet om karakterer.

På tværs af interviewene og elevernes svar fra spørgeskemaundersøgelsen tegner der sig et billede af særligt fire forskellige strategier i elevernes karakteradfærd:

1. At række hånden mere op i undervisningen
2. At gøre sig mere umage med deres opgaver
3. At vælge grupper efter, hvem der er på samme niveau
4. At vælge opgaver efter, om de tror, de vil klare det godt.

1 At række hånden mere op i undervisningen

Lærerne oplever, at mængden af hænder i luften øges, når eleverne får karakterer. Særligt i ugerne op til standpunktskaraktererne oplever lærerne, at flere elever begynder at række hånden op og sige noget i undervisningen, når de fx stiller spørgsmål ud i klassen. En lærer forklarer:

”Man ser det også tit, når man siger, nu er der kun tre uger tilbage til, at vi skal give standpunktskarakterer, så er der bare nogle, der begynder at sige mere, fordi de lige skal vise, ”vi kan altså godt”. Men så gør de det i to-tre uger, og så når de har fået karakteren, så bliver de ”dovne” igen.”

UDSKOLINGSLÆRER

Når man får karakterer, gør man sig mere umage med skolearbejdet

76 %

af eleverne i 7. klasse
er helt eller nærmest enige

69 %

af eleverne i 9. klasse
er helt eller nærmest enige

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Er du enig eller uenig i følgende udsagn om karakterer?" og kunne svare: Helt enig, Nærmest enig, Hverken enig eller uenig, Nærmest uenig, Helt uenig. N=1.967

Fra elevernes perspektiv handler den øgede håndoprækning om, at de oplever, at det har betydning for karakteren, hvor meget de rækker hånden op og siger i timerne.

”

OLIVIA: Altså det jeg får at vide af Kasper (klasselærer) i hvert fald – det er, hvor meget man rækker hånden op, i hvert fald i hans timer.

FRIDA: At hvis vi ikke rækker hånden op, så får vi en dårlig karakter mundtligt.

OLIVIA: Altså jeg tror, altså ifølge ham, så tæller det i hvert fald mere, end hvis man ikke rækker hånden op.

EMIL: Det er nok mere det dér med, at det er et forsøg.

ELEVER I 9. KLASSE

Håndoprækning bliver på den måde en form for strategisk adfærd, som eleverne gør brug af op til karaktergivningen, blandt andet fordi de er blevet fortalt af lærerne, at det kan bidrage positivt i bedømmelsen af dem.

2 At gøre sig mere umage med skolearbejdet

Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen viser, at en stor del af eleverne i både 7. og 9. klasse er helt eller nærmest enige i, at man gør sig mere umage med skolearbejdet, når man får karakterer.

Når eleverne oplever at gøre sig mere umage, handler det fx om, at eleverne tillægger en skoleopgave større betydning, hvis der følger en karakter med. En elev fra 9. klasse beskriver den slags opgaver som de mere "relevante" opgaver, mens en anden elev fortæller, at opgaver uden karakterer er mere "lige meget". Eleverne fremhæver også, at mange ikke gider at lave opgaven, hvis den ikke bliver bedømt.

” Når vi så får en opgave for, og vi ved, at den enten ikke skal afleveres, eller vi hverken får karakter eller feedback, så oplever jeg også, at mange slet ikke gider lave den. Også mig nogle gange, så gider jeg heller ikke gå i gang
ELEV I 9. KLASSE

Tilsvarende beskriver lærerne, at eleverne gør sig mere umage med deres skolearbejde, når der er en karakter på spil. En lærer fortæller fx, hvordan karakteren gør, at flere elever strammer sig an:

” Hvis der ikke er et output i den anden ende, så kan vi godt have en del elever, der bare tænker, nå, jamen vi gør vores minimum og ikke mere. Hvor vi oplever, at hvis der er en output af en karakter, så strammer man sig lidt mere an. Så det er sådan ret tydeligt. Og så er der jo dem, der altid leverer det bedste, de kan.

UDSKOLINGSLÆRER

Det er også et gennemgående perspektiv fra lærerne, at flere elever afleverer deres opgaver, hvis de får karakter for den.

Nogle lærere giver udtryk for en ærgerlighed over, at man som lærer sommetider er tilbøjelig til at give eleverne karakter for deres skolearbejde for, at flere gør sig umage og får det lavet. En lærer beskriver det fx som "at hoppe i en fælde", når man ender med at give karakter for en opgave for at sikre sig, at eleverne ikke laver et såkaldt "stykke venstrehåndsarbejde". Lærerne så hellere, at elevernes engagement i en opgave var drevet af deres nysgerrighed og lysten til at lære frem for af udsigten til at få en karakter. Det så vi også eksempler på i det foregående kapitel.

3 At lave gruppearbejde sammen med nogle på eget faglige niveau

Elever fra både 7. og 9. klasse fortæller, at de helst vil være sammen med nogle på samme niveau, når de skal lave gruppearbejde, hvor der gives en karakter. En elev fra 7. klasse fortæller fx, at "der er nogen, man ikke gider at arbejde sammen med, fordi man ikke er på samme level", og en 9. klassers elev beskriver, at man godt kan være venner på tværs af fagligt niveau – men når det kommer til gruppearbejde, finder man sammen med nogle, der matcher:

”Man kan godt være venner, selvom man ikke får de samme karakterer, men med grupper og sådan noget, der danner du for det meste grupper med nogle, der er på nogenlunde samme niveau som dig, så I kan matche.

ELEV I 9. KLASSE

Som citatet peger på, kan det faglige niveau og ambitioner have stor betydning for gruppesammensætningen – også selvom venskaber i skolen måske ser anderledes ud.

Lærerne oplever, at der kan være forskel på elevernes ønsker til gruppesammensætningen, afhængigt af om man går i 7. klasse eller 8. og 9. klasse. I 7. klasse vægter de sociale relationer og venskaber fx højere, end tilfældet er for 8. og 9. klasse, hvor der gives karakterer. En lærer fortæller fx om elever i en 8. klasse, der begynder at vælge hinanden fra i den faglige opgaveløsning, selvom de er gode venner og i andre sammenhænge ville vælge hinanden til.

”På ottende årgang har jeg oplevet en venne-gruppe, der rigtig godt kan lide at være sammen, men så snart det er skolefaglige opgaver, så undgår de bevidst øjenkontakt [...]. Og så kan jeg godt selv regne ud, hvorfor nogle bliver valgt fra, uden at have talt med dem om det.

UDSKOLINGSLÆRER

Vi har tidligere belyst, hvordan karakterer kan påvirke relationerne mellem eleverne. På tværs af interview med lærerne tegner der sig et billede af, at karakterer kan blive årsag til ekskludering blandt eleverne. Lærerne fortæller, at det særligt er op til afgangsprøven i 9. klasse, at det bliver tydeligt, hvordan nogle elever bliver valgt fra i gruppedannelsesprocessen. Her er det især svært for de elever, der fagligt er svagt stillede, at finde en gruppe – og derfor ender det ofte med, at disse elever ender i en form for restpulje med hinanden.

Fra lærernes perspektiv kan der være en dobbelthed forbundet med denne form for fagligt opdelt gruppesammensætning. På den ene side opfordrer lærerne selv eleverne til, at de finder sammen med nogle, der deler ambitionsniveau. Samtidig kan der være en bekymring hos lærerne i forhold til de elever, der fagligt har det svært, da de dels kan få en følelse af at blive ekskluderet, dels kan have udfordringer med at løfte niveauet uden et gruppe-medlem med fagligt overskud.

68 %

af eleverne i 9. klasse angiver, at deres lærer altid eller ofte fortæller, at de får karakter når de laver opgaver eller afleveringer i dansk eller matematik. Af interview med både lærere og elever fra 9. klasse fremgår det, at eleverne – foruden standpunktskarakterer – typisk også modtager karakterer for store opgaver eller som et resultat af en test eller prøve.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Hvor tit sker følgende i [dansk/matematik]?" og kunne svare: Altid, Ofte, Nogle gange, Sjældent, Aldrig
N=784

Hvis jeg kan, vælger jeg aktiviteter og opgaver i [dansk/matematik], som jeg tror, jeg kan klare godt

67 %

af eleverne i 7. klasse er helt eller nærmest enige i.

77 %

af eleverne i 9. klasse er helt eller nærmest enige i.

Jeg kan bedst lide aktiviteter, som jeg lærer af, også selvom jeg ikke får et godt resultat

38 %

af eleverne i 7. klasse er helt eller nærmest enige.

34 %

af eleverne i 9. klasse er helt eller nærmest enige.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Tænk på undervisningen i [dansk/matematik] og de opgaver og aktiviteter, I laver. Er du enig eller uenig i følgende?" og kunne svare: Helt enig, Nærmest enig, Hverken enig eller uenig, Nærmest uenig, Helt uenig. N=1.977 - 1.981

4 At vælge opgaver efter, om de tror, de vil klare det godt

Undersøgelsen peger på, at en stor del af eleverne vælger opgaver efter, om de kan få et godt resultat – og særligt eleverne i 9. klasse synes at vægte resultatet højere end selve læringsudbyttet. Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen er i tråd med, hvad både elever og lærere beretter i interview. Her fortæller en elev, hvordan "man ofte søger det, der er nemmest", frem for det, der kan udfordre. Lærerne oplever det samme i undervisningen. En lærer fortæller fx, hvordan eleverne "nøjes" med at fokusere på de krav, der er i forhold til at sikre sig en tilstrækkelig karakter:

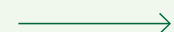
”Det bliver meget sådan, at de bare skal have en høj karakter, og det synes jeg er ærgerligt, fordi så misser de muligheden for at fordybe sig i noget. Hvis de bare opfylder de krav, der er - fordi der er jo nogle fagområder, hvor at hvis man bare opfylder nogle krav, så er det nok til at få en tilstrækkelig karakter. Man mister bare den der fordybelseeffekt, og det synes jeg personligt ikke er det bedste.

UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne oplever altså, at eleverne gør sig umage med at leve op til de krav, der er stillet, for at få en høj karakter – dog mister eleverne muligheder for at fordybe sig i et stof, fordi det ikke nødvendigvis belønner sig rent karaktermæssigt.

Elever er mere bange for at fejle eller svare forkert, når de får karakterer

Selvom karakterer kan få eleverne til at gøre sig mere umage og yde en målrettet indsats, kan de også betyde, at eleverne holder sig mere tilbage med at deltage. Undersøgelsen viser i hvert fald, at en stor del af eleverne mener, at de er mere bange for at lave fejl eller svare forkert, når de får karakterer. Pigerne angiver i højere grad end drengene, at dette er tilfældet.

En elev beskriver, hvordan man fx kan være bange for at vise, at man er dårlig til et fag af frygt for at få en lavere karakter:

” Hvis man er dårlig til et fag, så er man bange for at vise, at man er så dårlig. Så er det bedre at pakke sig lidt væk, for så tror de, at man er som alle andre. Så tør man ikke at sige, at man har brug for hjælp, fordi man synes, det er svært. Det er jo bedst at sige, men så er man bange for, at man får en lavere karakter.

ELEV I 9. KLASSE

Fra elevernes perspektiv kan det være en strategi at undgå at spørge om hjælp i undervisningen – selvom man synes, det er svært – fordi eleverne mener, at det kan påvirke vurderingen af dem negativt, hvis de viser, at de har brug for hjælp.

9 %

af eleverne i undersøgelsen angiver, at de sjældent eller aldrig spørger læreren om hjælp, når de har brug for det.

7 %

af drengene spørger sjældent eller aldrig læreren om hjælp, når de har brug for det.

11 %

af pigerne spørger sjældent eller aldrig læreren om hjælp, når de har brug for det.

N=1.985

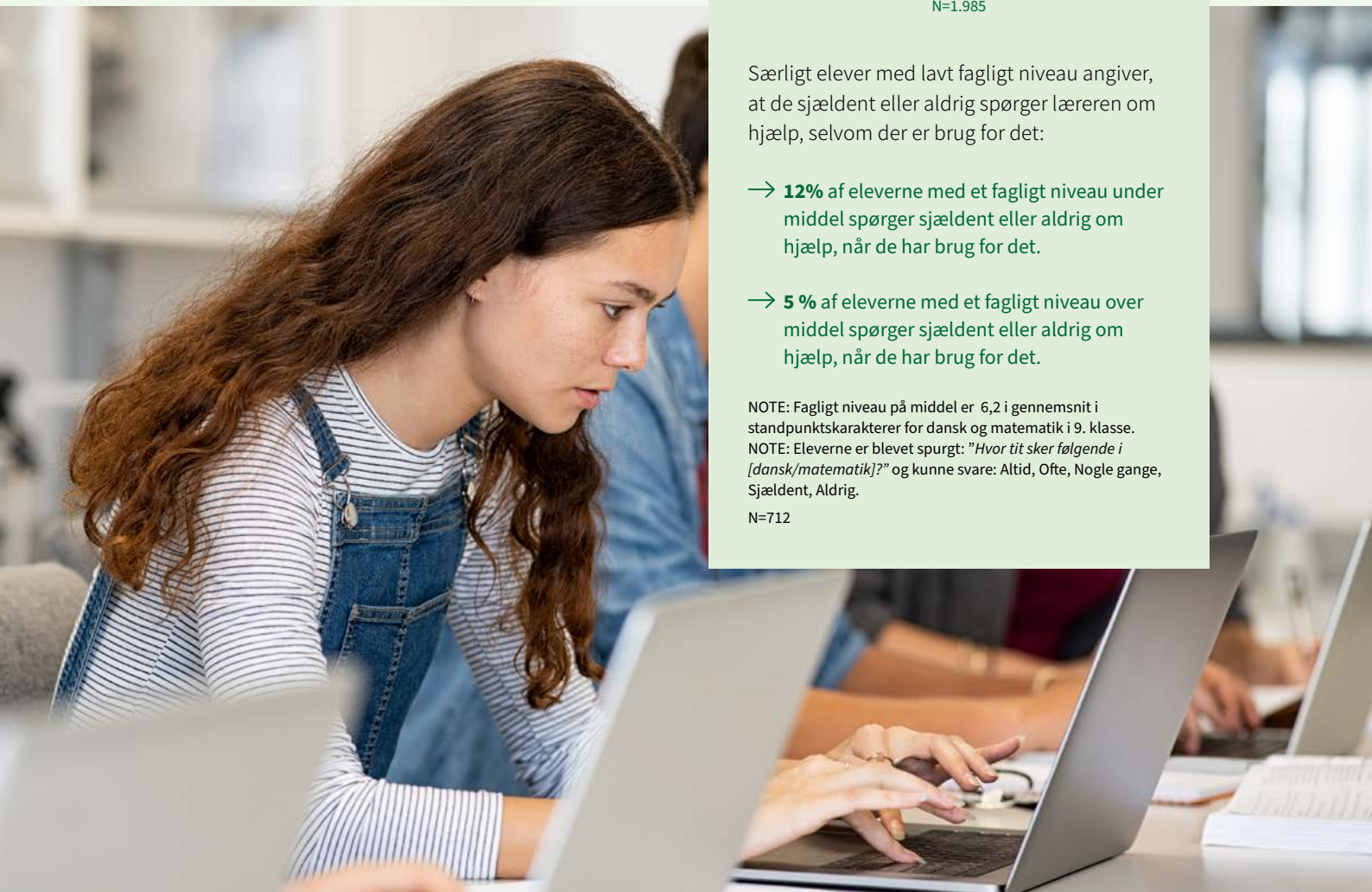
Særligt elever med lavt fagligt niveau angiver, at de sjældent eller aldrig spørger læreren om hjælp, selvom der er brug for det:

- **12%** af eleverne med et fagligt niveau under middel spørger sjældent eller aldrig om hjælp, når de har brug for det.
- **5%** af eleverne med et fagligt niveau over middel spørger sjældent eller aldrig om hjælp, når de har brug for det.

NOTE: Fagligt niveau på middel er 6,2 i gennemsnit i standpunktskarakterer for dansk og matematik i 9. klasse.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Hvor tit sker følgende i [dansk/matematik]?" og kunne svare: Altid, Ofte, Nogle gange, Sjældent, Aldrig.

N=712

64 %

af eleverne i undersøgelsen er helt eller nærmest enige i, at når man får karakterer, kan man blive mere fokuseret på karakteren end på det, man skal lære.

40 %

af eleverne i undersøgelsen er helt eller nærmest enige i, at når man får karakterer, får man lyst til at lære mere.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Er du enig eller uenig i følgende udsagn om karakterer?" og kunne svare: Helt enig, Nærmest enig, Hverken enig eller uenig, Nærmest uenig, Helt uenig. N=1.967

Eleverne bliver mere fokuserede på karakteren end på det, de skal lære

Når elever får karakterer, peger en overvægt af eleverne på, at det kan tage fokus væk fra at lære noget. Eleverne optages nemlig af, hvad de skal præstere for at få en given karakter, frem for at være nysgerrige på det, de kan lære noget af.

Elever beskriver i den åbne svarkategori fra spørgeskemaundersøgelsen, at "for mange karakterer tager fokus væk fra at lære noget", og at "det giver mere lyst til at lære noget, når der ikke er et pres på at skulle gøre det perfekt". Eleverne synes altså at være bevidste om, at deres fokus forskydes til at handle om deres præstation frem for deres læringsudbytte, når der gives karakter.

Lærerne gør sig mange overvejelser om, hvorvidt de skal fortælle eleverne, at de får en karakter forud for en opgave, fordi de som tidligere nævnt også oplever, at karakterer kommer til at overskygge betydningen af et højt læringsudbytte.

Lærerne lærer eleverne faglige kneb

Eleverne i undersøgelsen tegner et billede af undervisningen i udskolingen, som vi genkender fra tidligere undersøgelser (se fx EVA, 2020b). De oplever, at undervisningen handler (for) meget om karakterer og de afsluttende prøver, og at undervisningen ofte målrettes derefter.

Det lader også til, at jo tættere eleverne kommer på, at prøverne skal afvikles, desto mere fokus kommer der på dem i undervisningen. Dels for lærerne, som i højere grad begynder at tilrettelægge undervisningen efter,

hvad eleverne forventes at skulle kunne ved de afsluttende prøver. Dels for eleverne, som bliver mere optaget af at tilegne sig en adfærd, som kan "belønne" dem med en god karakter. En lærer fra 9. klasse fortæller:

¶ Her efter nytår, der har vi da nærmest ikke lavet andet end at snakke kompetencer i mundtlig matematik og færdighedsregning den ene time og skriftlig matematik den anden. Altså det er "teaching to the test" - og det gør vi i alle fagene. Nu er vi meget tæt på.

UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne beskriver i interview, at undervisningen bliver prøverettat - i nogle tilfælde i de sidste måneder af 9. klasse, men i andre tilfælde i de sidste år af udskolingen. Det handler nemlig om at klæde eleverne godt på, så de ved, hvordan de klarer sig godt til prøverne. Derfor lærer eleverne, gennem undervisningen, hvad de skal gøre og kunne, herunder hvad der tæller positivt eller negativt i karaktergivningen. Med andre ord hjælper lærerne eleverne med strategier til at få gode karakter.

¶ Jeg lærer dem nok i bund og grund faglige kneb. Hvad er det, man gør? Hvordan er det, man strukturerer det? Hvad skal I gøre til jeres mundtlige naturfagsprøve for at undgå at komme til at snakke om noget, I ikke ved noget om? Så siger jeg, jamen lav en stram tidsplan. Sig, det kommer vi ind på senere. Sig, tiden er gået. (...) Jeg tror ikke, det hjælper karakttermæssigt, men jeg tror, det giver eleverne følelsen af, at de er i kontrol.

UDSKOLINGSLÆRER

23 %

af eleverne er altid eller ofte bange for at sige noget forkert i [dansk/matematik] timerne.

12 %

af drengene er altid eller ofte bange for at sige noget forkert i timerne.

34 %

af pigerne er altid eller ofte bange for at sige noget forkert i timerne.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Hvor tit sker følgende i [dansk/matematik]?" og kunne svare: Altid, Ofte, Nogle gange, Sjældent, Aldrig. N=1.956

Det er et gennemgående perspektiv fra lærerne, at de strategier eller såkaldte faglige kneb, som de præsenterer eleverne for, også har andre formål end at hjælpe eleverne til bestemte karakterer. Der ligger nemlig et hensyn bag, som dels handler om at give eleverne muligheder for at føle sig i kontrol eller trygge, og dels et stærkt ønske fra lærernes side, der handler om, at eleverne oplever en sejr.

¶ Man ønsker for dem alle sammen, at de får en sejr på en eller anden måde – en personlig sejr, når de skal op til prøverne. Så man prøver jo at gøre alt muligt for, at de skal mærke den der sejr, så det ikke bare er et dunk i hovedet og et nederlag igen.
UDSKOLINGSLÆRER

I takt med at eleverne nærmer sig afslutningen på deres skoleforløb, lærer de på den måde at navigere i en karakter- og prøverettet praksis, hvor de erfarer, hvad der har betydning for bedømmelsen af dem, og med hjælp fra læreren tilegner de sig viden om strategier, som bidrager til en særlig form for deltagelse i undervisningen.

73 %

af eleverne i 9. klasse angiver, at deres [dansk/matematik] lærer altid eller ofte taler med dem om den afsluttende prøve for faget.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Hvor tit sker følgende i [dansk/matematik]?" og kunne svare: Altid, Ofte, Nogle gange, Sjældent, Aldrig. N=784

64 %

af eleverne er helt eller nærmest enige i, at man bliver mere bange for at lave fejl eller svare forkert, når man får karakterer.

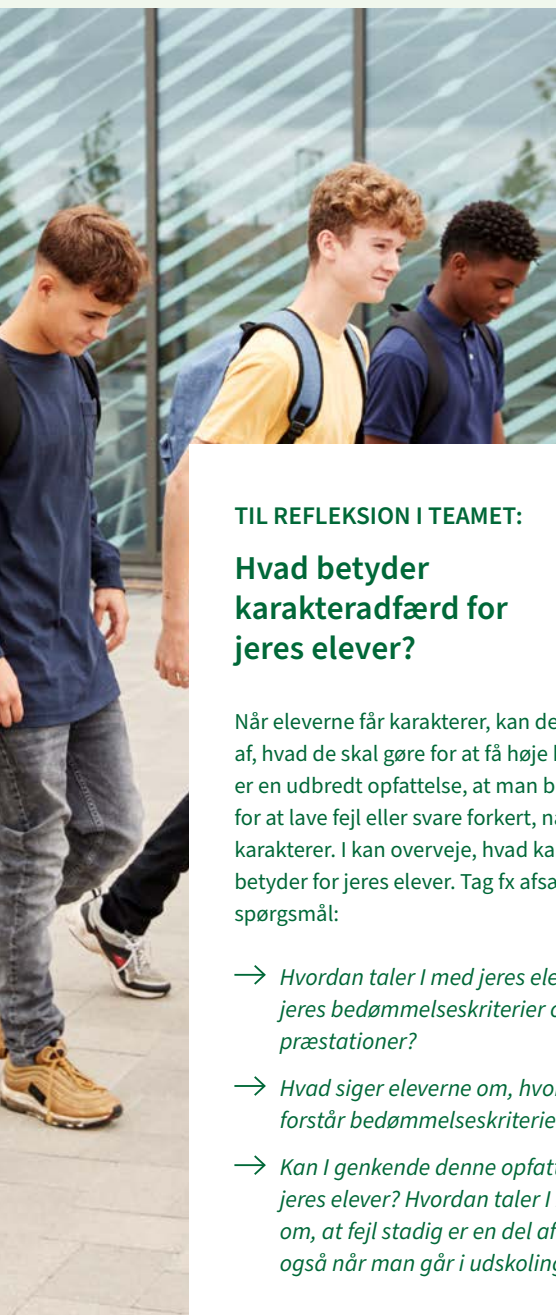
58 %

af drengene er helt er nærmest enige i, at man bliver mere bange for at lave fejl eller svare forkert, når man får karakterer.

71 %

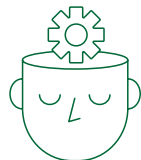
af pigerne er helt er nærmest enige i, at man bliver mere bange for at lave fejl eller svare forkert, når man får karakterer.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: "Er du enig eller uenig i følgende udsagn om karakterer?" og kunne svare: Helt enig, Nærmest enig, Hverken enig eller uenig, Nærmest uenig, Helt uenig. N=1.939

TIL REFLEKSION I TEAMET:

Hvad betyder karakteradfærd for jeres elever?

Når eleverne får karakterer, kan de blive optagede af, hvad de skal gøre for at få høje karakterer, og det er en udbredt opfattelse, at man bliver mere bange for at lave fejl eller svare forkert, når man får karakterer. I kan overveje, hvad karakteradfærd betyder for jeres elever. Tag fx afsæt i følgende spørgsmål:

- *Hvordan taler I med jeres elever om jeres bedømmelseskriterier og deres præstationer?*
- *Hvad siger eleverne om, hvordan de forstår bedømmelseskriterierne?*
- *Kan I genkende denne opfattelse blandt jeres elever? Hvordan taler I med eleverne om, at fejl stadig er en del af læreprocessen, også når man går i udskolingen?*

VIDEN FRA LITTERATUREN

Elevernes strategiske deltagelse

Litteraturen peger på, at eleverne bliver mere strategiske i deres deltagelse i undervisningen, når de får karakterer. Den strategiske deltagelse viser sig ved, at eleverne tilpasser deres adfærd efter, hvad de tror, at læreren gerne vil have, fx at opføre sig ordentligt, komme til tiden og skabe et godt forhold til sin lærer (Katznelson & Louw, 2018; Sivenbring, 2016). Samtidig peger nogle studier på, at elever såvel som studerende vælger emner eller opgaver efter, om de kan få høje karakterer, frem for at opnå et højt læringsudbytte (Chamberlin, Yasué & Chiang, 2018; Kvale, 1980; Lønftoft, 2015). Med andre ord retter eleverne deres fokus mod præstation frem for læring. Dermed er karakteren med til at skabe en uhensigtsmæssig læringskultur.

Kvale (1980) skelner i sit begrebsapparat mellem dybdelæring og overfladelæring og argumenterer for, at karakterer understøtter overfladelæringen. Kvale beskriver, hvordan eleverne lærer på måder, som lønner sig og kan betale sig i karaktergivning. Selvom elever oplever, at den viden, som betaler sig, er overfladisk, så er det denne, de erhverver sig for at sikre den såkaldte karaktergevinst.

5. KARAKTERKRAV

Karakterer udgør et pejlemærke for, om eleverne føler sig på rette vej – i forhold til deres faglige udvikling i et givent fag, men også i forhold til, om de lever op til kravene for at komme videre på en ungdomsuddannelse.

Elever i 9. klasse

JOSEFINE: Altså de [lærerne] prøver meget at holde det [karakterer] sådan low key, som om det ikke er det vigtigste i verden, ”du går i 9. klasse, og der skal nok komme et tidspunkt, hvor det bliver mere relevant for din fremtid, og lige nu skal du egentlig bare bruge det for at komme videre til et gymnasie”. Jeg tror, de prøver så vidt som muligt ikke at lægge for meget pres på det, fordi der er mange, der går helt vildt meget op i det.

INTERVIEWER: Har I også den her oplevelse af, at det sådan bliver talt lidt ned og low key, eller?

ASTA: Alligevel ikke helt, synes jeg, fordi at, de siger hele tiden det der, udnyt det, du kan, altså gør det så godt du kan, og det er jo, altså hvis man kan gøre det til 12-tal, så siger de det altså også for det meste, at man skal prøve at gøre det, uden at sådan, man lægger pres på, men jeg tror alligevel, de har lidt den der, de vil jo gerne have, at vi gør det, hvis de ved, vi kan.

De karakterkrav, der er for at bestå grundskolen og få adgang til ungdomsuddannelser, ligger som et bagtæppe for udskolingen. Dette kapitel handler om de karakterkrav, som eleverne møder i afslutningen på grundskolen, og som nogle elever oplever sig presset af. Kapitlet belyser også forskellige dilemmaer, som lærerne oplever at stå i i rollen som bedømmer.

Karakterer skaber adgangsmuligheder

Karakterer har betydning for at bestå grundskolen og for, hvilken ungdomsuddannelse eleverne kan søge ind på efter 9. klasse (se s. 54). Uanset hvor eleverne befinder sig i forhold til karakterskalaen, er det et gennemgående mønster, at eleverne er klar over, hvor de ligger i forhold til karakterkravene, og at det har betydning for deres opfattelse af karakterer.

Der er elever, som allerede i 7. klasse gør sig tanker om den betydning, som karakterer har.

¶¶ Hvis man nu får nogle gode karakterer, så kan man jo næsten alt, hvad man vil – men hvis man får ret lavt, så er der næsten ikke så meget, man kan lave.

ELEV I 7. KLASSE

Elever i 7. klasse fortæller om, at karaktererne fx skal bruges til at komme ind på gymnasiet, og at man derfor "bliver nødt til at gøre det så godt, at man kan komme ind på det, man vil".

Lærerne fortæller i tråd med eleverne, at det "betyder rigtig meget for dem [eleverne] at vide, hvad de har af adgangsmuligheder", og at karakterer har stor betydning for, hvilke døre eleverne kan åbne efter 9. klasse:

¶¶ Det [karakterer] er jo meget på tale i forhold til, hvad kan de komme ind på efter 9. classes afgangseksamen. Hvad åbner det op for af døre, alt efter hvad de gerne vil og kunne drømme om.

UDSKOLINGSLÆRER

Karakterer kan presse eleverne

Over halvdelen af eleverne i 9. klasse (57 %) er enige i, at man kan føle sig presset af at gå i skole, når man får karakterer, mens 17 % er uenige. Blandt elever med et fagligt niveau under middel er der færre (52 %), som er enige, end der er blandt elever, der ligger over middel (61 %). Der kan være flere forskellige årsager til det pres, som eleverne oplever. Det kan handle om dels at kunne gå videre til en ungdomsuddannelse, dels om at leve op til egne og andres forventninger.

Når karakterer bliver en adgangsbillet

Fra eleverne hører vi forskellige eksempler på, at de bliver nervøse eller pressede af, at de skal have bestemte karakterer for at komme videre på den ungdomsuddannelse, de gerne vil. Et skriftligt svar fra en elev i 9. klasse lyder:

Lige nu er jeg så nervøs omkring standpunkt, fordi det er den sidste, vi får, inden vi skal videre, ud over efterskole eller 10. klasse. Hvis jeg får megadårlig karakterer på efterskolen, så skal jeg afhænge af den her. Det synes jeg er mega-noieren.

ELEV I 9. KLASSE (SKRIFTLIG BESVARELSE)

Fra lærerne hører vi, i tråd med eleverne, at det særligt er elever i 9. klasse, der føler et pres fra karaktererne, fordi karaktererne nu får en betydning for elevernes fremtidige muligheder.

¶¶ Altså det kan jeg jo se på 9. klasse, altså de er presset af de karakterer her. Og de ved også godt, at de skal have nogle ordentlige karakterer for at komme ind på den uddannelse, de gerne vil.

UDSKOLINGSLÆRER

Der er elever, som er afhængige af deres karakterer for at komme videre på en ungdomsuddannelse, og derfor er der meget på spil for dem, når de nærmer sig afslutningen på deres skoleforløb.

Andre elever føler sig mere sikre på at komme videre, så her får karaktererne en anden betydning, som vi fx ser det i det indledende interviewuddrag og næste afsnit.

Når karakterer skaber præstationspres

Når elever med et fagligt niveau over middel i højere grad betragter karakterer som et pres, kan det ifølge lærerne handle om, at nogle elever presser sig selv hårdt for at få gode karakterer – også selvom deres karaktersnit er højt nok til, at de selv kan vælge, hvilken ungdomsuddannelse de vil videre på. De er, som vi så i kapitlet om karaktermotivation, motiveret af at få de helt høje karakterer.

En lærer fortæller fx, hvordan elever fra 9. klasse valgte at komme på et filmhold som en del af skolens tilbudsfag – men i stedet for at se film ville de sidde med deres lektier og lave skolearbejde, så de kunne få høje karakterer.

Hos nogle elever skaber egne forventninger og ønsker til karakterer et særligt pres. En elev fortæller fx, hvordan man som elev bliver påvirket af karakterer i en sådan grad, at det kan stresser og gøre en deprimeret, hvis karakteren ikke lever op til ønsker og forventninger til ens præstation:

¶¶ Jeg synes, at karakter påvirker os på flere måder både mentalt og i vores fritid. Vi tænker meget over vores karakter, og det kan gøre os stresset og endda deprimeret, hvis vi ikke får den ønskede karakter.

ELEV I 9. KLASSE

Oplevelsen af pres kan også handle om de forestillinger, eleverne gør sig om de afsluttende prøver. Der er elever, som, selvom de ligger fagligt højt, er meget nervøse for eksaminer og prøver. For eksempel skriver en elev, at ”karakterer kan påvirke unges mentale helbred, fordi de [unge] overtænker og stresser rigtig meget, når man skal op til eksamen eller ved, at man får karakter”. En lærer forklarer i tråd hermed om en elev, som har svært ved at sove, fordi hun tænker på eksamen:

¶¶ Hun kan nærmest ikke sove, bare hun tænker på ordet eksamen. Hun kan ikke lide det der med, at hver gang hun siger noget, hvor hun står og tænker, bedømte han lige præcis den ene sætning, jeg sagde der? Hvad, hvis jeg siger noget forkert? Hvad nu, hvis jeg lige går i stå?

UDSKOLINGSLÆRER

Når man får karakterer,
kan man føle sig presset af at gå i skole:

49 %

af eleverne i 7.klasse
er helt eller nærmest enige

57 %

af eleverne i 9.klasse
er helt eller nærmest enige

N=712

Elever med fagligt niveau over middel (hvor middel er 6,2 i gennemsnit i dansk og matematik i standpunktskarakterer) i 9. klasse er mere pressede af karakterer end elever med fagligt niveau under middel:

→ 61 % af eleverne med et fagligt niveau over middel angiver, at de er helt eller nærmest enige i dette udsagn, mens 20 % af dem er hverken enige eller uenige.

→ For de elever med et fagligt niveau under middel angiver 52 % af dem, at de er helt eller nærmest enige i udsagnet, og 33 % er hverken enige eller uenige.

NOTE: Eleverne er blevet spurgt: ”Er du enig eller uenig i følgende udsagn om karakterer?” og kunne svare: Helt enig, Nærmest enig, Hverken enig eller uenig, Nærmest uenig, Helt uenig.

N=1.939-1.967

Som citatet illustrerer, er der altså elever, der påtager sig et bedømmelsesblik af sig selv set i lyset af karakterer og eksamen.

Ikke alle elever mærker presset

Selvom over halvdelen af eleverne i 9. klasse er enige i, at når man får karakterer, kan man føle sig presset af at gå i skole, er der også elever, der ikke mærker presset i samme grad. Der er ligeledes elever, der føler sig trygge ved at gå op til eksamen, blandt andet fordi de oplever at være blevet godt klædt på til det af deres lærer. For eksempel fortæller to piger i et interview om lettelsen ved at erfare gennem en prøveeksamen, at eksamen ikke er så farlig.

”

TRINE: Og det var der mange, der var ret glade for. Også dem, der var oppe i det. Mig og Emilie var oppe i den. Og vi syntes, det var rart, fordi så blev man lige fem kilo lettere af det.

EMILIE: Ja, lige præcis. Det var faktisk helt okay [...].

TRINE: Fordi så kunne man ... Fornemme, at det faktisk ikke er så farligt.

ELEVER I 9. KLASSE

Undersøgelsen peger på, at elevernes oplevelse af et karakterpres kan handle om, hvor trygge eleverne føler sig ved at skulle have karakterer. Dels i forhold til, om eleverne føler sig klædt på og i stand til at leve op til karakterkravene, men også i forhold til, om eleverne føler, at de kan leve op til deres forventninger til egne præstationer om fx at opnå høje karakterer.

Rollen som bedømmer stiller lærerne i dilemmaer

Lærerne står som nævnt i en dobbeltrolle som både underviser og bedømmer (jf. kapitlet Karaktermiljø). Lærerne har nemlig ikke kun til opgave at forberede eleverne på at modtage karakterer. Det er også lærerne, der giver eleverne både løbende karakterer og standpunktskarakterer. På tværs af interview med lærerne er der særligt to dilemmaer, der træder frem i lærernes perspektiver på rollen som bedømmer. De to dilemmaer indeholder overvejelser om den balance, der skal findes, når man som lærer også spiller en central rolle i forhold til at afgøre elevernes fremtid.

1. Dilemmaet mellem at nedtone og fremhæve karakterers betydning

Lærerne står i et dilemma mellem at klæde eleverne godt på til at kunne leve op til de karakterkrav, der stilles, og samtidig ikke tillægge karakterer for stor betydning. Dilemmaet afspejler sig i fx det indledende interviewuddrag. Her fortæller eleverne, Josefine og Asta, om lærere, der prøver at holde karakterer ”low key”, men samtidig fortæller, at man skal bruge karakte-

terne til at komme ind på gymnasiet – og at lærerne gerne vil have, at de gør det så godt, de kan, dog uden at ville presse dem.

2. Dilemmaet mellem at bestå eller dumpe elever på vippen

Lærerne oplever, at karakterer kan blive en hæmsko for de elever, der drømmer om en uddannelse uden et højt nok snit til at komme ind på den:

”Jeg kan også opleve, at nogle har rigtig fine kompetencer og personlighedstyper, der vil passe til det, de drømmer om, men karakteren kan godt blive sådan en hæmsko for dem. Og så er der andre områder, hvor det giver mening, at karakteren skal til, fordi det kræver et vist fagligt niveau.

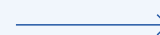
UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne kan godt se det meningsgivende i, at visse uddannelser kræver et fagligt niveau, som ikke nødvendigvis egner sig til alle elever. Samtidigt beskriver lærerne, hvordan det kan være sværere at give en bedømmelse til elever, der typisk befinder sig ”på

vippen”, fordi man som lærer ønsker, at alle elever får muligheden for at komme videre i uddannelse. En lærer forklarer:

”Jeg synes, at man som lærer står i det dilemma, at hvis jeg siger ”herregud, de skal videre” og giver dem 02 fx frem for 00, så kan jeg jo også gøre dem en bjørnetjeneste. I en grundskole er de alligevel lidt beskyttet på en eller anden måde. De er her i mange år, og man kender dem, men når de kommer ud, er der andre krav og konsekvenser og så videre. Det synes jeg er et meget svært dilemma, fordi man jo bare kan læne sig tilbage og sige, det må de tage, når de kommer videre, men så får de måske et ordentligt dunk i hovedet, ikke? Jeg vil rigtig gerne kunne sende dem videre, og at de bliver glade. Men ja, det er et dilemma, som jeg også kan fornemme, at andre af mine kollegaer i samme situation står i.

UDSKOLINGSLÆRER

Lærerne betragter det som et svært dilemma, om de skal bestå en elev, der er på kanten af 02, for at vedkommende kan komme videre – vel vidende at eleven ikke nødvendigvis opfylder alle kriterierne for den karakter, de i så fald får – og dermed også kan risikere et nederlag senere. Lærerne ønsker altså på sin vis at skåne eleverne ”her og nu”, samtidig med at de heller ikke kender fremtiden.

VIDEN FRA LITTERATUREN

Karakterkrav fører til karakterpres

Litteraturen viser, at elevernes tanker om fremtiden bekymrer dem. Elever vil gerne have gode karakterer for at holde deres livsmuligheder åbne, og nogle elever føler, at de skal præstere til perfektion. Med andre ord kan karakterer skabe et pres på eleverne, som stresser dem (Børns Vilkår & Tryk-Fonden, 2020; Chamberlin et al., 2023; Dolin, 2020; EVA, 2020b; Løntoft, 2015).

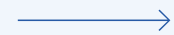
Samtidig viser studier, at færre karakterer reducerer stress og forventningspres i hverdagen (Lunde et al., 2021; EVA, 2020a). EVAs undersøgelse om karakterfri 1. g viser fx, at 65 % af eleverne oplevede at være mindre pressede, når de ikke fik karakterer (EVA, 2020a). Derudover viser en undersøgelse fra Børnerådet (2018), at de elever, der presses af karakterkrav og bekymringer om, hvorvidt de kan leve op til de krav, der stilles i uddannelsessystemet, er mere udsat for mistrivsel end dem, som ikke føler sig pressede.

Kvale (1980) bruger begrebet karakterudvælgelse til at beskrive karakterernes funktion som udvælgelsesmiddel i forhold til videre uddannelse. Kvale argumenterer blandt andet for, at når karakterer anvendes som udvælgelsesmiddel, kan det vigtige formål med skolearbejdet blive at opnå gode karakterer, der kan veksles til fremtidige uddannelsesprivilegier.

”Jeg tror ikke, man lærer noget godt i folkeskolen af at dumpe. Jeg tror ikke, det er en god erfaring at få, at man kan præstere så dårligt så tidligt i livet.

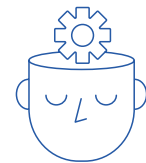
UDSKOLINGSLÆRER

Karakterkrav bliver på denne måde nærværende i undervisningen; de udgør et underliggende vilkår for elevernes præstation og lærerens bedømmelser. En stor del af eleverne mærker et pres fra de karakterkrav såvel som forventninger, der stilles til deres præstationer. Samtidig befinder lærerne sig i en række dilemmaer, fordi de i rollen som bedømmer skal vurdere, om eleverne lever op til karakterkravene, og dermed er med til at afgøre, om de kan komme videre på en ungdomsuddannelse.

TIL REFLEKSION I TEAMET:

Hvad betyder karakterkrav for jeres elever?

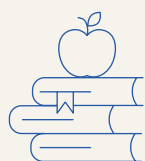

Karakterer har betydning for at bestå grundskolen og for, hvilken ungdomsuddannelse eleverne efterfølgende kan søge ind på. Karakterkravene er et vilkår, som både elever og lærere er bevidste om, men de har forskellige betydninger for dem. Overvej hvad karakterkrav betyder for jer og eleverne. Tag fx afsæt i følgende spørgsmål:

- *Hvilken betydning har karakterkrav for jeres elever?*
- *Kan I genkende de to dilemmaer, vi beskriver her? 1: at nedtone eller fremhæve karakterers betydning 2: at bestå eller dumpe elever. Hvis ja: Hvordan håndterer I dilemmaerne?*

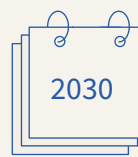
Nuværende og kommende adgangskrav

Uddannelse

Nuværende adgangskrav(2025)

Kommende adgangskrav
(gældende fra skoleåret 2030/2031)

STX

Alment gymnasium

5,0

Min. 5,0 i gennemsnit i de afsluttende standpunktskarakterer i 9. klasse og min. 3,0 i de lovbundne prøver fra folkeskolens afgangseksamen eller min. 6,0 i gennemsnit i de lovbundne prøver uanset standpunktskarakterer

6,0

Min. 6,0 i gennemsnit i både de afsluttende standpunktskarakterer og i de lovbundne prøver fra folkeskolens afgangseksamen eller min. 7,0 i gennemsnit i de lovbundne prøver uanset standpunktskarakterer

HHX (HTX)

Handels- og tekniskgymnasium

4,0

Min. 4,0 i gennemsnit i både de afsluttende standpunktskarakterer og i de lovbundne prøver fra folkeskolens afgangseksamen

—

Nedlægges

HF

Højere forberedelseseksamen

EPX

Ny erhvervs- og professionsrettet gymnasieuddannelse

—

Findes ikke

02

Min. 02 i de lovbundne prøver fra folkeskolens afgangseksamen

EUD

Erhvervsuddannelser

02

Min. 02 i dansk og matematik fra folkeskolens afgangsprøve

02

Min. 02 i dansk og matematik fra folkeskolens afgangsprøve (uændret)

KILDE: BUVM, 2025a; BUVM, 2025c

NOTE: Der gælder særlige undtagelser fra kravene. Se fx: UddannelsesGuiden (ug.dk)

Blandt de elever der afsluttede folkeskolen i 2024 havde:

89,4%

min. 2,0 i dansk og matematik

76%

min. 5,0 i de lovbundne prøver

66%

min. 6,0 i de lovbundne prøver

54%

min. 7,0 i de lovbundne prøver

KILDE: Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM). (2025) *Grundskolekarakterer: Gennemsnit i de enkelte prøver og standpunktskarakterer*. Lokaliseret d. 13. maj 2025 på: <https://uddannelsesstatistik.dk/Pages/Topics/13.aspx?excel=2336>

Sammenhængen mellem grundskolens afgangsprøver og overgangen til ungdomsuddannelserne

VIVE har for Rådet for Børns Læring undersøgt sammenhængen mellem grundskolens afgangsprøver og overgangen til ungdomsuddannelserne (VIVE, 2024). Undersøgelsen viser, at karakterniveauet i afgangsprøverne og standpunktskaraktererne samlet set er meget ens, og at de følger stort set den samme udvikling i perioden 2008-2019. I perioden 2008-2019 ligger den gennemsnitlige prøvekarakter fx på 6,9, mens gennemsnittet for standpunktskarakterer ligger på 6,6.

Undersøgelsen viser også, at der er en tæt sammenhæng mellem prøvekaraktererne og sandsynligheden for, at eleven påbegynder og gennemfører en ungdomsuddannelse inden for fem år. Denne sammenhæng bliver dog svagere, hvis eleven allerede inden afgangsprøverne kender sine standpunktskarakterer. Det er især karaktererne i matematik og dansk, der kan bruges til at forudsige, om eleven går i gang med en ungdomsuddannelse. Undersøgelsen peger på, at indførelsen af karakterkravet på 2,0 i dansk og matematik for optagelse på en erhvervsuddannelse har haft en negativ betydning for elevernes sandsynlighed for at påbegynde og gennemføre en ungdomsuddannelse.

VIVEs undersøgelse viser endvidere, at der for nogle elevgrupper er forskelle mellem standpunktskarakter og prøvekarakter. Piger får i gennemsnit en højere prøvekarakter end deres standpunktskarakter. Omvendt gælder for børn af forældre uden videregående uddannelse, børn af forældre, der er født uden for Danmark, og børn med en forældreindkomst under medianen i gennemsnit, at de får lavere prøvekarakter end deres standpunktskarakter. Analysen af forskelle mellem elevgrupper bygger på data om elevernes præstationer i dansk og matematik.

Et studie fra Rockwoolfonden sætter fokus på, at nogle elevgrupper systematisk får for lave årskarakterer (den sidste standpunktskarakter). Forskerne bag studiet har sammenlignet elever, der får samme eksamenskarakter i dansk læsning. De konkluderer, at drenge i gennemsnit får lavere årskarakterer end piger, der får samme eksamenskarakter. På samme måde får elever fra ikke-vestlige familier og elever, hvis forældre har korte uddannelser en lavere årskarakter end elever fra henholdsvis etnisk danske elever og elever med mere veludannede forældre, som ellers får samme eksamenskarakter (Rockwool Fonden, 2025).

OPLÆG TIL DISKUSSION

Karakterer i et spændingsfelt

Vi har i de foregående kapitler belyst forskellige aspekter ved udskolingsselevers perspektiver på karakterer samt læreres overvejelser om samme. Kapitlerne tegner samlet set et billede af, at karakterer på den ene side betragtes som en integreret del af udskolingens praksis, men på den anden side giver anledning til sammenligning og konkurrence samt et snævert perspektiv på faglig udvikling, der får lærere til at nedtone karakterers betydning.

I en politisk kontekst står karakterer i et spænd mellem forskellige tiltag. På den ene side er der et ønske om at gøre udskoling mindre orienteret mod prøver og den afsluttende eksamen. Det gøres ved at reducere antallet af prøver, ligesom der er igangsat initiativer for at undersøge, om alternative prøveformer eller karakterfrihed kan gøre udskoling mindre resultatorienteret. På den anden side åbnes der fra skoleåret 2025/26 mulighed for at give karakterer på 6. og 7. klassetrin, mens kravet for at komme videre til STX og HHX bliver sat op fra 5,0 til 6,0 i 2030. Med disse initiativer kan karakterer få både større udbredelse og større betydning for eleverne i udskoling. De dobbelttrettede politiske tiltag afspejler, at karakterer i udskoling befinder sig et spændingsfelt. I dette lys er der behov for at diskutere, hvilken rolle karakterer skal spille i udskoling fremover. Med følgende spørgsmål lægger vi op til en diskussion af, hvordan der skabes de bedste rammer for karakterer i udskoling.

Hvad kendetegner et trygt karaktermiljø?

Vi ser i undersøgelsen, at når karakterer bliver en del af hverdagen i udskoling, retter eleverne deres delta-gelse mod, hvad de forventer vil give en god bedømmelse. Det er udbredt, at de vælger opgaver, hvor de tror, de vil klare sig godt, og de udviser interesse og stiller spørgsmål, som de tror vil have en positiv betydning for deres bedømmelse. Samtidig er der en betydelig andel, som afholder sig fra at vise usikkerhed og/eller risikere at begå fejl, fordi de ikke ønsker, at det skal få negativ betydning for deres bedømmelse. Set i dette lys er der behov for at diskutere, hvordan eleverne kan klædes godt på til de faglige præstationer i udskoling, men samtidig have plads til at vise usikkerhed og stille spørgsmål.

Hvilken rolle skal karaktermotivation spille?

Undersøgelsen viser, at karakterer kan være et virkningsfuldt redskab til at påvirke elevernes motivation for en konkret opgave. Samtidig ser vi, at elevernes engagement i skolearbejdet bliver mere rettet mod det arbejde, der kan højne deres karakterer, mens det mere afprøvende, undersøgende og nysgerrige engagement kan blive trængt. Karakteren bliver samtidig målestok for faglig udvikling, til trods for at eleverne kan udvikle sig fagligt, uden at det afspejles i karakteren, fordi niveauet samtidig stiger. Karakteren risikerer med andre ord at blive målet i sig selv og både overskygge den faglige udvikling og fortrænge kompetencer, som ellers vægtes højt i skolen. Det lægger op til en diskussion af, hvad der sker med elevernes motivation, når karakterer kommer ind i billedet, og hvordan skolen kan understøtte et bredt engagement og motivation for ikke kun at præstere, men også for at lære nyt og lykkes i fællesskab.

Er det prøver eller karakterer, der presser?

Både denne og tidligere undersøgelser viser, at udsigten til prøver ved slutningen af skoletiden lægger et pres på eleverne og præger såvel undervisningen som elevernes deltagelse i udkolingen. Denne undersøgelse viser, at det ikke kun er udsigten til prøver, der præger elever i udkolingen. De løbende karakterer, eleverne får for deres skolearbejde, og de faste standpunktskarakterer spiller en rolle for, hvordan eleverne forstår deres egen faglige udvikling, om de betragter sig selv som dygtige og kompetente, og hvilke forestillinger de gør sig om muligheder i fremtiden. De løbende karakterer afhænger ikke, som prøverne, af en enkelt prøvesituation, men er i stedet en integreret del af hverdagen i skolen. Det betyder, at eleverne bliver bedømt løbende og som en del af hverdagen. Det lægger op til en diskussion af, på hvilke klassetrin det er hensigtsmæssigt at indføre karakterer i skolen, og hvad det vil betyde for elevernes faglige udvikling og forståelse af egen dygtighed og kompetencer, når karakterer bliver mere udbredte.

Litteratur

Andreasen, K. E., & Kousholt, K. (2022). *Karakterer og udsathed: Karaktererne bag tæppet*. CEPRA-Striben (29), 6-15.

BUVM (2006). *Folkeskolens formål*. Lokaliseret 2. april 2025 på: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-maal-love-og-regler/om-folkeskolen-og-folkeskolens-formaal/folkeskolens-formaal>

BUVM (2023). *Forsøgsprogram med forskellige karakter- og bedømmelsesformer*. Lokaliseret 6. maj 2025 på: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/test-evaluering-og-skoleudvikling/forsogsprogram-med-forskellige-karakter-og-bedoemmelsesformer>

BUVM (2024a). *Aftale mellem regeringen (Socialdemokratiet, Venstre og Moderaterne) og Liberal Alliance, Det Konservative Folkeparti, Radikale Venstre og Dansk Folkeparti om folkeskolens kvalitetsprogram – frihed og fordybelse*. Lokaliseret 2. april 2025 på: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf24/mar/240320-aftale-om-folkeskolens-kvalitetsprogram-%E2%80%93-frihed-og-fordybelse.pdf>

BUVM (2024b). *Indberetning af prøvekarakterer, beviser og beståkrav*. Lokaliseret 2. april 2025 på: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-proeвер/bedoemmelse-og-censur/bedoemmelse--beviser-og-proeверkarakterer/indberetning-af-proeверkarakterer-beviser-og-bestaakrav>

BUVM (2025a). *Aftale om en ny erhvervs- og professionsrettet gymnasieuddannelse*. Lokaliseret 6. maj 2025 på: <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf25/feb/250218---aftale-om-en-ny-erhvervs--og-professionsrettet-gymnasieuddannelse--epx-reform-.pdf>

BUVM (2025b). *Ny prøvestruktur fra skoleåret 2025/2026*. Lokaliseret 2. april 2025 på: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-proeвер/aarsplan-og-proeверplaner/ny-proeверstruktur-fra-skoleaaret-2025-2026>

BUVM (2025c). *Adgang og optagelse*. Lokaliseret 2. april 2025 på: <https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/adgang-og-optagelse>

BUVM (2025d). *Standpunktskarakterer*. Lokaliseret 2. april 2025 på: <https://www.uvm.dk/folkeskolen/folkeskolens-proeвер/faglig-forberedelse/standpunktskarakterer>

Børnerådet (2018). *Jeg ville ønske jeg var mere glad*. Analysenotat fra Børnerådet, nr. 2/2018, 5. årgang, maj 2018.

Børns Vilkår, & TrygFonden (2020). *Skolen og det trygge klassemiljø: Hvordan mindsker vi presset på børn og unge?* Børns Vilkår & TrygFonden.

Chamberlin, K., Yasué, M., & Chiang, I.-C.A. (2023). *The impact of grades on student motivation*. *Active Learning in Higher Education*, 24(2), 109-124.

DCUM (2018). *Når klassekammerater bliver til klassekonkurrenter – Dansk Center for Undervisningsmiljø*. Lokaliseret 25. november 2023 på: <https://dcum.dk/artikler-og-debat/naar-klassekammerater-bliver-til-klassekonkurrenter>

Dolin, J. (2020). *Evaluering på godt og ondt*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

EVA (2002). *Folkeskolens afgangsprøver. Prøvernes betydning og sammenhæng med undervisningen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2016). *5 former for motivation. I: Undervisning for alle. Tema: Motivation – sådan får eleverne lyst til at lære mere*, januar 2016, 17-19.

EVA (2020a). *Forsøg med karakterfri 1. g*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2020b). *Undervisningspraksis i udskolingen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2023). *Motivation og variation i udskolingen*. Holbæk: Danmarks Evalueringsinstitut.

EVA (2024). *Effekten af forsøg med karakterfritagelse i 1. g*. Holbæk: Danmarks Evalueringsinstitut.

Forskrift til oplæringslova (2006). *Forskrift til oplæringslova*. (FOR-2006-06-23-724). Lovdata. Lokaliseret på: <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2006-06-23-724>

Hovdhaugen, E., Flobakk-Sitter, F., Wollscheid, S., Fossum, L. W., & Korseberg, L. (2022). *Kartlegging av nordisk forskning på eksamen*. Oslo: Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU).

Katznelson, N., & Louw, A. V. (2018). *Karakterbogen: Om karakterer, læring og elevstrategier i en præstationskultur* (1. udgave). Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. Ungdomsliv.

Kvale, S. (1979). *De modsigelsesfyldte karakterene.* Undervisningsministeriets tidsskrift, 12(8), 495-507.

Kvale, S. (1980). *Spillet om karakterer i gymnasiet: elevinterviews om bivirkninger af adgangsbegrænsning.* København: Munksgaard.

Lunde, K. H., Svendsen, C. T., Jakobsen, C. S., Facondini, S. W., Bertel, A. G., & Ankersen, P. V. (2021). *Karakterfri hverdag i fire udvalgte skoler i Aarhus Kommune: Afsluttende rapport.* Aarhus: VIA University College.

Lønftoft, S. (2015). *Jagten på det høje snit modarbejder læring. I: Asterisk.* December, 20-23.

Makransky, G., Wandall, J., Madsen, S. R., Hood, M., & Creed, P. (2019). *Development and Validation of the UiL-Scales for Measurement of Development in Life Skills—A Test Battery of Non-Cognitive Skills for Danish School Children.* Scandinavian Journal of Educational Research, 64(4), 612-627.

Pintrich, P. R., Smith, D. A. F., Garcia, T., & McKeachie, W. J. (1991). *A manual for the use of the motivated strategies for learning questionnaire (Technical Report 91-B-004).* National Center for Research to Improve Postsecondary Teaching and Learning. Lokaliseret på: <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED338122.pdf>

Pless, M., Katznelson, N., Hjort-Madsen, P., & Nielsen, A. M. (2015). *Unge motivation i udkolingen. Et bidrag til teori og praksis om unges lyst til læring i og uden for skolen.* Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Pless, M. (2019). *Unge motivation i udkolingen. I: T.N. Rasmussen, & A. Søndberg (red.), Motivation: i klasseledelse, relationer og didaktik (s. 235-252).* Aarhus: Kvan.

Rockwool Fonden Forskning (2025): *Nogle elever får lave karakterer trods fint fagligt niveau.* Vidensoverblik.

Sivenbring, J. (2016). *I Den Betraktades Ögon: Ungdomar Om Bedömning I Skolan.* Göteborg: Göteborgs Universitet, Acta Universitatis Gothoburgensis.

VIVE (2024). *Afgangsprøvernes betydning for overgangen til ungdomsuddannelserne.* København: Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.

Statens Offentlige Utredninger (2025): *Ett Likvärdigt Betygssystem.*

Danmarks Evalueringsinstitut
– analyser, redskaber og udvikling,
der styrker uddannelser og dagtilbud.

EVA
+45 35 55 01 01
eva@eva.dk
eva.dk